Cult Islam Archit Urban, 2026; 11 (1): 1-30

Tabriz Islamic Art University 1999

CULTURE OF ISLAMIC ARCHITECTURE AND URBANISM

DOI : http://dx.doi.org/10.66224/ciauj.11.1.657

The Culture of Islamic Architecture & Urbanism

Original Paper **Open Access**

Identity-Driven Urban Regeneration: Strategies for Reviving Collective Memory in Ritual Spaces (Case Study: Pir Roudband Square, Dezful)

Maryam Sekhavat[1]*, Behzad Vasigh[2]

1. PhD student in Islamic Architecture, Faculty of Faculty of Technology and Engineering, University of Qom, Qom, Iran
2. Associate Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Jundi_Shapur University of Technology, Dezful, Iran

Received: 2025/08/17 Accepted: 2026/01/18

Abstract

Historical-ritual squares in Iranian cities have long served as settings for the expression of collective memory, religious rituals, and socio-cultural identity. However, processes of modernization and urban development have often disrupted their functions and weakened their symbolic roles. Pir Roudband Square in Dezful represents a unique case in which natural, physical, and ritual values converge; however, the space currently faces challenges such as functional disorder, traffic conflicts, and diminished social belonging. This study aims to formulate strategies for the regeneration of Pir Roudband Square, with an emphasis on strengthening its identity and collective memory. Using a qualitative and strategic approach based on field observations and previous findings, a SWOT analytical model was applied to identify internal strengths and weaknesses, as well as external opportunities and threats. The results highlight major weaknesses in ritual functionality and spatial organization while also revealing potentials rooted in cultural memory and historical identity. Strategies derived from the SWOT analysis include redefining the spatial structure in harmony with ritual needs, organizing access routes, reinforcing symbolic elements, improving urban furniture and lighting, and fostering local participation. These measures can restore the cultural and social role of the square and serve as a model for the regeneration of ritual spaces in other historical urban contexts in Iran.

Keywords:

Urban Regeneration, Strategy, SWOT Model, Collective Memory, Collective Identity, Pir Roudband, Dezful

* Corresponding Author: m.sekhavat@stu.qom.ac.ir

©2026 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

Introduction

Squares in the historical contexts of Iran have been more than physical voids; they have acted as arenas of memory, religion, and identity. The case of Dezful, with its centuries-old Muharram rituals, illustrates how such spaces embody community practices and memories. Yet, contemporary transformations—including the expansion of traffic networks, physical deterioration, and inadequate design—have challenged these functions. Pir Roudband Square, historically central to Dezful's mourning ceremonies, now struggles with physical and functional inefficiencies that weaken its ritual role and reduce its symbolic significance. Previous research has confirmed the square's potential while also highlighting weaknesses in readability, the coexistence of ritual functions, and the physical environment. The present study seeks to provide practical strategies for the regeneration of this square, with the broader aim of offering a generalizable model for other Iranian ritual spaces.

Materials and Methods

This research is applied in purpose and descriptive-analytical in method. A strategic approach was adopted using the SWOT model, which is a common tool for planning urban regeneration. Data were collected through systematic field observations during Muharram ceremonies, focusing on physical form, movement routes, access conditions, urban furniture, lighting, and social interactions. These findings were complemented by results from previous quantitative research conducted by the authors, which measured components of identity and memory through questionnaires and statistical analysis. Internal (strengths and weaknesses) and external (opportunities and threats) factors were categorized across physical, functional, and semantic dimensions. Based on comparative analysis, strategies were developed in four categories: SO (strength-opportunity), WO (weakness-opportunity), ST (strength-threat), and WT (weakness-threat).

Results and Discussion

The SWOT analysis revealed the following: Strengths: long-standing ritual history, community attachment, presence of historical elements, and potential for cultural tourism. Weaknesses: disruption of ritual functions, interference from the traffic system, lack of legibility, insufficient facilities, and a declining sense of belonging. Opportunities: potential for tourism development, revitalization of the historical context, promotion of cultural identity, and capacity for social participation. Threats: urban traffic pressure, risk of physical deterioration, loss of symbolic values, and dominance of non-ritual functions. Based on these factors, four groups of strategies were proposed: SO strategies: organizing space in line with rituals, creating family-friendly facilities, integrating the natural landscape, preserving historic buildings, and using collective memory as design inspiration. WO strategies: improving lighting, urban furniture, and health facilities; defining pedestrian paths; renovating the historical context; addressing inconsistencies; and strengthening symbolic layers. ST strategies: maintaining a balance of activities, ensuring harmony between natural and built environments, respecting identity markers, avoiding incompatible construction, and enhancing spatial transparency. WT strategies: preventing passive or incompatible uses, creating meaningful spaces, designing in harmony with historic materials, and improving surveillance and safety.

Discussion

The findings confirm that the main challenge facing Pir Roudband Square lies in the gap between its historical-ritual role and contemporary urban dynamics. While its historical memory and cultural significance remain strong, neglect in urban planning has led to functional and physical disruptions. The proposed strategies illustrate how cultural identity and collective memory can serve as key frameworks for urban regeneration.

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

Organizing the square around ritual practices ensures the continuity of tradition, while improving urban services and design elements addresses contemporary urban needs. Moreover, strengthening the participation of local residents can enhance social belonging and the sustainability of interventions. The SWOT-based approach demonstrates flexibility by allowing strategies to be tailored according to context-specific strengths and threats.

Conclusion

Pir Roudband Square embodies centuries of ritual practice and collective identity for the residents of Dezful but currently faces challenges related to functional inefficiency, spatial disorder, and weakened belonging. Through SWOT analysis, strategies were developed to restore the square's cultural role while meeting modern urban demands. These include redefining physical boundaries, organizing movement routes, strengthening symbolic and memorial elements, enhancing lighting and urban furniture, and promoting public participation. Such strategies not only regenerate Pir Roudband Square but also provide a transferable model for revitalizing ritual spaces across historical Iranian cities. By linking spatial regeneration with identity-building components, the study underscores the importance of cultural memory in sustainable urban planning.

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی، ۱۴۰۵؛ ۱۱ (۱) :۳۰-۱

فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی

DOI : http://dx.doi.org/10.66224/ciauj.11.1.657

مقاله پژوهشی

دسترسی آزاد

بازآفرینی شهری هویت‌محور: راهبردهایی برای احیای خاطرهٔ جمعی در فضاهای آیینی (موردمطالعه: میدان پیر رودبند دزفول)

مریم سخاوت[۱*]، بهزاد وثیق[۲]

۱. دانشجوی دکتری تخصصی معماری اسلامی، دانشکدهٔ فنی و مهندسی، دانشگاه قم، قم، ایران
۲. دانشیار، دانشکدهٔ معماری، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران

دریافت: ۱۴۰۴/۵/۲۶ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۲۸

چکیده

میدان‌های تاریخی–آیینی به‌عنوان بسترهای شکل‌گیری خاطرهٔ جمعی و بازنمایی هویت فرهنگی، در فرایند توسعهٔ شهری اغلب دچار تداخل عملکردی و گسست معنایی شده‌اند. محدودهٔ تاریخی پیر رودبند دزفول دارای موقعیتی ویژه به لحاظ کالبدی، طبیعی، فرهنگی و آئینی است که از گذشته‌های دور محل تجمعات آئینی مردم دزفول بوده است؛ ولی اکنون دچار چالش‌ها و تنگناهایی شده است که ضرورت برنامه‌ریزی شهری برای برگزاری این آئین، مبتنی بر خاطرهٔ جمعی احساس می‌شود. هدف این پژوهش، تدوین راهبردهای بازآفرینی این میدان با تأکید بر ارتقای مؤلفه‌های هویت و خاطرهٔ جمعی است. سوال اصلی تحقیق این است که در جهت بازآفرینی میدان آئینی پیر رودبند دزفول چه راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های شهری باتوجه‌به معیارهای هویت‌بخش و خاطره‌انگیز این مکان می‌توان اتخاذ نمود؟ روش تحقیق در این مطالعه، ترکیبی از تحلیل کیفی و راهبردی است که با استفاده از مدل SWOT و بر پایهٔ مشاهدات میدانی و تحلیل‌های پیشین انجام‌گرفته است. ابتدا نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای موجود در سه بُعد کالبدی، عملکردی و معنایی استخراج و تحلیل گردید و سپس بر اساس آن، راهبردهای بازآفرینی در قالب چهار دسته (SO, ST, WO, WT) ارائه شد. نتایج نشان می‌دهد که مهم‌ترین چالش میدان، ضعف در کارکرد آیینی معاصر، تداخل با نظام دسترسی و کاهش حس تعلق ساکنین است. راهبردهای پیشنهادی از جمله ساماندهی کالبد فضا متناسب با آیین‌ها، بازتعریف مسیرهای حرکت، تقویت خوانایی و نشانه‌های هویتی و ارتقای مشارکت اجتماعی، می‌تواند به احیای نقش فرهنگی–اجتماعی میدان و با پیوند آن با خاطره و هویت جمعی منجر شود. این راهبردها، الگویی قابل‌تعمیم برای بازآفرینی فضاهای آیینی در بافت‌های تاریخی شهرهای ایرانی فراهم می‌آورد.

واژگان کلیدی

بازآفرینی شهری، راهبرد، مدل SWOT، خاطرهٔ جمعی، هویت جمعی، پیر رودبند، دزفول

* مسئول مکاتبات: m.sekhavat@stu.qom.ac.ir

©2026 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

۱. مقدمه

در بافت‌های تاریخی ایران، میدان‌ها نه‌تنها نقش فضایی و عملکردی ایفا می‌کرده‌اند، بلکه بستری برای شکل‌گیری خاطرهٔ جمعی، آیین‌های مذهبی و بازنمایی هویت جمعی بوده‌اند مطالعات اخیر در حوزهٔ بازآفرینی شهری، اهمیت بازگرداندن «حافظهٔ تاریخی» و «احساس تعلق مکان» را به فضاهای عمومی برجسته کرده‌اند؛ زیرا بدون درنظرگرفتن لایه‌های معنایی و اجتماعی فضا، مداخلات کالبدی صرف، نه‌تنها موفقیت‌آمیز نیستند؛ بلکه موجب گسست‌های فرهنگی نیز می‌شوند. تاریخی بودن شهر دزفول و قدمت چندین قرن عزاداری در آن سبب شده که در ماه محرم جلوه‌های باشکوهی در بافت قدیم شهر و محوطهٔ پیر رودبند شکل بگیرد. مسیرهای این سنت دیرینه در بافت قدیم، در حال حاضر جوابگوی حرکت دسته‌های عزاداری نبوده و در بعضی نقاط فضاهایی به این مسیرها افزوده‌شده تا این سنت که در خاطر و اذهانِ جمعی مردم این شهر نقش بسته است؛ حفظ گردد. ولی بازهم جوابگوی شرایط فعلی نگردیده و شهر را به لحاظ اجتماعی و فرهنگی و عبورومرور دچارِ مشکلات و تنگناهایی ساخته که هشدارِ اولیهٔ آن در مضیقه‌های ترافیکی و تردد دسته‌های عزاداری و نیز مشکلات اجتماعی و فرهنگی و خدشه به حافظهٔ جمعی و هویتی مردم است (شکل ۱ و ۲) که ضرورت برنامه‌ریزی شهری برای برگزاری این آئین، با طراحی و هندسهٔ جدیدی مبتنی بر خاطره جمعی احساس می‌شود.

در پژوهش پیشین، نگارندگان با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و تحلیل آماری (SPSS)، کیفیت مؤلفه‌های هویت و خاطرهٔ جمعی در میدان پیر رودبند را موردسنجش قرار داده و مشخص کردند که اگرچه میدان دارای سابقه آیینی و مذهبی قوی است، اما در وضعیت کنونی با ضعف‌هایی در زمینه کارکرد، خوانایی، و هم‌نشینی آیین و کالبد مواجه است (سخاوت و وثیق، ۱۴۰۳).

در ادامهٔ آن پژوهش، تحقیق حاضر با رویکردی راهبردی و با بهره‌گیری از تحلیل SWOT، به تدوین راهبردهای عملی برای بازآفرینی میدان بر پایهٔ تقویت هویت مکان و بازسازی خاطرهٔ جمعی پرداخته است. نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای میدان از طریق مشاهدات میدانی و تحلیل یافته‌های تحقیق پیشین استخراج شده‌اند و سپس باهدف ارتقای نقش فرهنگی-آیینی میدان در ساختار شهری، راهبردهایی در چهار دسته کلیدی SO، ST، WO، WT ارائه گردیده است.

این مقاله می‌کوشد تا از طریق این راهبردها، مدلی برای بازآفرینی فرهنگی و فضایی میدان‌های آیینی در بافت‌های تاریخی ایران ارائه دهد که با مؤلفه‌های معنایی، فرهنگی، و عملکردی پیوندی مؤثر برقرار کنند.

شکل ۱. فقدان مکان مناسب جهت مشایعت‌کنندگان و بالارفتن از داربست‌ها، بایگانی شهرداری دزفول

Figure 1. Lack of suitable space for the escorts and climbing the scaffolding, Dezful Municipality Archives

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

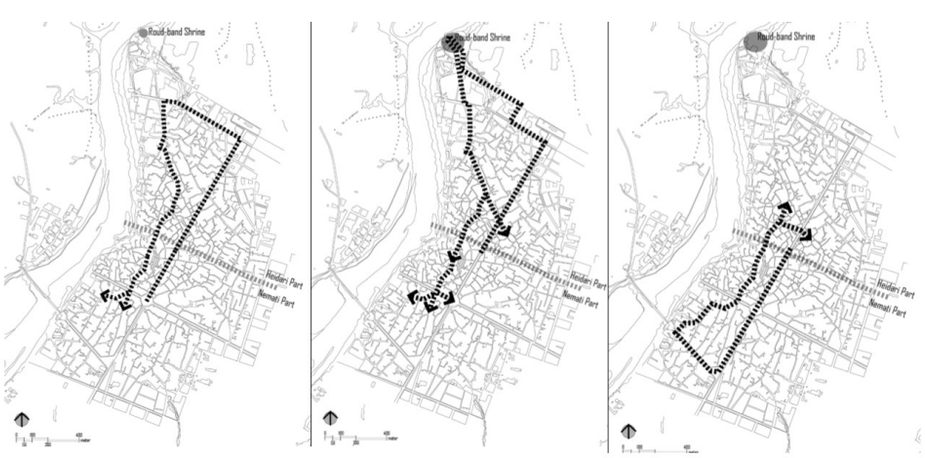

شکل ۲. ازدحام جمعیت و مشکل در تردد و ایجاد درگیری در اثر بسته‌شدن مسیرها در بافت قدیم، بایگانی شهرداری دزفول

Figure 2. Crowding, traffic problems and conflicts due to the closure of routes in the old city, Dezful Municipality Archives

۲. شناخت و تحلیل وضع موجود

محدودهٔ موردمطالعه، محوطه اطراف بقعهٔ پیر رودبند است که؛ قبرستان رودبند و بقعهٔ بی‌بی گزیده خاتون و حاجی شیخ دزفول در آن قرارگرفته و همجواری‌های اطراف محدوده؛ موزهٔ دفاع مقدس و یادمان شهدای گمنام، حسینیه ثارالله، کتابخانه عمومی رودبند هستند که این میدان سبب انسجام آن‌ها و تبدیل آن‌ها به یک مجموعه منسجم فرهنگی، مذهبی، اجتماعی خواهد گردید. همجواری این محوطه با بافت قدیم دزفول و رودخانه دز عناصری هستند که سبب هویت‌بخشی به محدوده خواهند گردید. در بررسی پیشینه معنایی میدان رودبند، پس از وقایع ملی‌شدن صنعت نفت در سال ۱۳۳۰ هجری شمسی و تشکیل حزب زحمت‌کشان در دزفول نزاع‌هایی داخلی صورت گرفت که در نزد مردم دزفول به سال حزبی معروف است که در این سال، نزاع سنتی حیدری و نعمتی در دزفول باعث تبدیل شهر به دو منطقه شد. تا اینکه بزرگان دو محله و سران هیئت‌های عزاداری تصمیم گرفتند جهت رفع کدورت‌های به وجود آمده برای اتحاد بیشتر محلی را برای تجمع عزاداران و هیئت‌های مذهبی انتخاب کنند و دراین‌بین بقعه پیر رودبند انتخاب می‌شود، پس از آن تاریخ رسم بر این شد که (درکتانیان، ۱۳۸۸) عصر روز تاسوعا، عزاداران محله نعمتی به محله حیدرخانه طی مسیر کنند و متقابلاً عصر عاشورا، ساکنین عزادار محله حیدری به محله نعمتی طی مسیر می‌کنند و صبح روز عاشورا همه عزاداران محلات مختلف به بقعه سید سلطانعلی رودبند رفته و عزاداری می‌کنند (منتظری، ۱۳۸۷) (شکل ۳، ۴، ۵، ۶).

شکل ۳. مسیر حرکت عزاداران محلهٔ نعمتی و حیدری به ترتیب از راست به چپ در بعدازظهر تاسوعا. صبح عاشورا و بعدازظهر عاشورا، دزفول از اوایل ۱۳۳۰، (reza masoudinejad ،2013).

Figure 3. The path of the mourners of Nemati and Heydari neighborhoods, from right to left, respectively, on the afternoon of Ashura. Ashura morning and Ashura afternoon, Dezful from early 1330, (Reza Masoudinejad, 2013).

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

شکل ٤. تجمع عزاداران محرم در صبح عاشورا در اطراف بقعه پیر رودبند، دزفول، محرم ۱۳۹۳، میلاد گلداری

Figure 4. Gathering of Muharram mourners on the morning of Ashura around the tomb of Pir Roudband, Dezful, Muharram 2014, Milad Goldari

۳. چارچوب نظری

فضای جمعی شهری از مهم‌ترین عناصر ساخت فضایی شهر و بستر شکل‌گیری فعالیت‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و مذهبی بوده و همیشه با قلب تاریخی شهر تپیده و سرگذشت آن را روایت کرده است. ساکنان یک شهر به فضاهای ماندگار نیاز دارند تا به آن‌ها تعلق داشته باشند و معنای سکونتشان را از گذشته‌ای دیرین تا به امروز درک نمایند. در این بخش سعی شده تا با مروری بر ادبیات هویت و خاطرهٔ جمعی فضاهای شهری، رویکردی مناسب در جهت شناخت و بازآفرینی این میدان فرهنگی–آیینی اتخاذ گردد.

۳-۱. واژه‌شناسی هویت

در فلسفه، هویت به حقیقت جزئیه تعریف‌شده است؛ یعنی هرگاه ماهیت با تشخیص لحاظ و معتبر شود، هویت گویند؛ هویت به معنی وجود خارجی است و مراد تشخیص است. هویت گاه بالذات و گاه بالعرض است (معین، ۱۳۸۱، ص. ۵۲۸۸). بهزادفر در کتابِ هویت شهر، می‌نویسد: در لغت‌نامه دهخدا نیز در بیان ریشه و اصل کلمه هویت، لفظ «هو» آورده شده است. هویت گاه بر وجود خارجی و گاه بر ماهیت با تشخص اطلاق می‌شود که عبارت است از حقیقت جزئیه (بهزادفر به نقل از دهخدا، ۱۳۸۷، ص. ۱۹) جرجانی در «التعریفات» هویت را روی عقلانی از حیث امتیاز شیء از دیگران می‌داند. منظور از امتیاز در اینجا تفاوت و تعداد داشتن است و به معنی برتر بودن نیست (صالحی، ۱۳۸۷، ص. ۱۲). واژه

شکل ۵. تجمع دسته‌های عزاداری محرم در روز عاشورا، بقعهٔ پیر رودبند دزفول، بایگانی شهرداری دزفول

Figure 5. Gathering of Muharram mourning groups on the day of Ashura, Pir Roudband tomb in Dezful, Dezful Municipality Archives

شکل ٦. تجمع دسته‌های عزاداری محرم دزفول در بقعهٔ پیر رودبند در صبح عاشورا، محرم ۱۳۹۴، بایگانی شهرداری دزفول

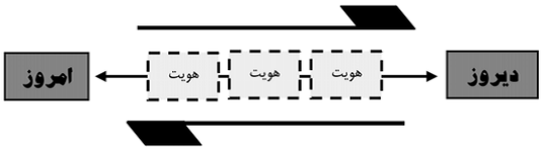
Figure 6. Gathering of Muharram mourning groups in Dezful at the Pir Roudband tomb on the morning of Ashura, Muharram 2015, Dezful Municipality Archives

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

هویت یا "Identity" ریشه در زبان لاتین "Identitas" دارد و از Idem یعنی «مشابه و یکسان» مشتق شده که دارای دو معنای اصلی است: اولین معنای آن بیانگر مفهوم تشابه مطلق است، معنای دوم آن به معنای تمایز است که با مرور زمان سازگاری و تداوم را فرض می‌گیرد (محرمی، ۱۳۸۳، ص. ۶۶). به‌این‌ترتیب هویت، به مفهومِ شباهت، از دو زاویه مختلف قابل‌بررسی است و به طور هم‌زمان میان افراد و اشیاء دو نسبت محتمل برقرار می‌سازد: شباهت و تفاوت (آتشین بار، ۱۳۸۸، ص. ۴۶).

۳-۲. هویت امری کیفی و جاری در زمان

هویت «کیفیتی» است که از ریشه‌های تاریخی انسان پدید می‌آید و این تنها بخشی از مفهوم هویت است. در واقع هویت کیفیتی همواره جاری در طیف «گذشته–امروز» است و چنانچه برای ارائه تعریف و شناخت، در لحظه‌ای خاص آن را متوقف کنیم؛ دچار خطا می‌شویم. فرد با حضور و رشد در جمع علاوه بر هویت شخصی نظیر منزلت اجتماعی و روابط شخصی با دیگران، با گرفتن عناصر مشترک فرهنگی، هویت جمعی نیز می‌یابد و با مجموعه این مسائل دارای تاریخ مشترک می‌شود (آتشین بار، ۱۳۸۸، ص. ۴۸). (شکل ۷)

شکل ۷. هویت به‌عنوان امری کیفی و جاری در زمان، از اندوخته‌های ذهنی فرد در طول زمان حاصل می‌شود، (آتشین بار، ۱۳۸۸، ص. ۴۸)

Figure 7. Identity, as a qualitative and ongoing matter in time, is derived from the individual's mental accumulations over time; (Athshin Bar, 2009, p. 48)

۳-۲-۱. هویت شخصی

تنها پدیده‌ای که دغدغه هویت دارد؛ انسان است؛ زیرا ماهیت انسان محتوم نیست و برخلاف سایر موجودات خود در ساختن آن نقش دارد. همین اختیار و امکان انتخاب باعث می‌شود که فقط انسان به طرق مختلف به کیستی خود بیندیشد؛ زیرا همواره به دنبال ابزاری است که به‌واسطه‌ی آن خود را تبیین کند (قاسمی اصفهانی، ۱۳۹۴) و (آتشین بار، ۱۳۸۸، ص. ۴۹).

۳-۲-۲. هویت جمعی

انسان به‌عنوان یک موجود اجتماعی مجبور است؛ گروهی عمل کند. بر این مبنا دستیابی به هویت شخصی نیز تابع یک فرایند اجتماعی است. فرد با حضور و رشدیافتن در جمع، علاوه بر آنکه دارای هویت شخصی یعنی نام، منزلت اجتماعی و روابط مشخص با دیگران می‌گردد؛ بلکه با گرفتن عناصر مشترکی که فرهنگ خوانده می‌شود؛ هویت جمعی می‌یابد. اهمیت هویت جمعی تا آن حد است که اگر فرد در اجتماعی قرار گیرد که نتواند خود را جزئی از آن به‌حساب آورد؛ قادر به تثبیت هویت شخصی خود نیز نیست. هویت جمعی ازآن‌جهت دارای اهمیت است که باتوجه‌به ارزش‌ها و تجربیات جمعی گروه، تصویری از یک «من» مثالی ارائه می‌دهد؛ تصویر یادشده این امکان را فراهم می‌سازد که فرد دائماً با رجوع به آن، جایگاه خود را نسبت به جمع ارزیابی کند؛ و خود را با تصویر مزبور انطباق دهد. اگر این انطباق به‌صورت نسبی میسر گردد؛ به آرامش می‌رسد. در غیر این صورت فرد دچار تنش و آسیب‌های روانی می‌گردد. (قاسمی اصفهانی، ۱۳۹۴). هویت، حاصل دیالکتیک خود و دیگری بوده که در میان طیفی از شبکه ذهن و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی در حرکتی رفت و برگشتی قرار می‌گیرد. پیوند میان فرهنگ و هویت نیز متأثر از همین رابطه دیالکتیکی است؛ تا آنجا که اغلب صاحب‌نظران برای فرهنگ، شأن مستقلی در هویت قائل شده و هویت را نیز پدیده‌ای فرهنگی قلمداد می‌کنند. هویت فرهنگی ایرانیان نیز پیوسته در رابطه‌ای دیالکتیکی میان خود و دیگری بوده که مآلاً آن را در میان مثلث منابع هویتی ایرانی، اسلامی و غربی قرار داده است؛ براین‌اساس می‌توان هویت فرهنگی ایرانیان را در دو سطح منابع و مؤلفه‌های هویتی و با دو رویکرد متناظر توصیفی و تجویزی موردتوجه قرارداد

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

(آشنا و روحانی، ۱۳۸۹)؛ بنابراین فرد با حضور و رشد در جمع علاوه بر هویت فردی، با گرفتن عناصر مشترک (فرهنگ)، هویت جمعی نیز می‌یابد. حلقهٔ ارتباطی بین هویت فردی و هویت جمعی، تعلق فرد به جامعه ملی و ملت (هویت ملی) است؛ بنابراین برای رسیدن افراد جامعه به هویت جمعی باید مؤلفه‌های هویت‌بخش فرهنگی محدوده موردمطالعه را که شامل، دین و مذهب (سوگواری برای امام سوم شیعیان یکی از مظاهر آن است)؛ جغرافیای فرهنگی محدوده (فرهنگ از منظر جغرافیا)، تاریخ و حافظهٔ فرهنگی که شامل میراث مادی (بناها و آثار به‌جامانده از گذشته چون بقعه و قبرستان رودبند) و میراث معنوی (هنرهای نمایشی و آیین‌ها و مناسک دزفول) را حفظ و پررنگ نمود.

۳-۲-۳. هویت مکانی

لینچ در کتاب تئوری شکل شهر هویت را اینگونه تعریف می‌کند: هویت یعنی «معنی یک محل»، هویت یعنی حدی که شخص می‌تواند یک مکان را به‌عنوان مکان متمایزی از سایر مکان‌ها شناخته و یا بازشناسی نماید به طوری‌که شخصیتی مشخص، بی‌نظیر، یا حداقل مخصوص به خود را دارا شود (لینچ، ۱۳۷۶:ص. ۱۶۸). رلف در کتاب مکان و بی‌مکان سه بُعد اصلی برای «هویت مکانی» قائل است. او بیان می‌کند: «مشخصات فیزیکی، فعالیت‌ها و معنی، اجزای اصلی هویت مکانی را شکل می‌دهند. این تقسیم‌بندی به‌روشنی قابل‌درک است» (Relph, 1976, p.47) او به هویت مکانی اشاره می‌کند که تحت‌تأثیر حس مکان است و ازسوی‌دیگر، نگرش پدیدارشناسی او بسیار کل‌نگر است. مشخصات فیزیکی، عینی‌ترین وجه تقسیم‌بندی اوست، درصورتی‌که ویژگی‌های دیگری چون زشتی، زیبایی، کارآمدی و... بسیار ذهنی هستند (پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۰). دلبستگی به مکان ناشی از تعامل افراد با مکان، معانی و ویژگی‌های مرتبط محیطی است که فرد را راغب به ماندن در آن مکان می‌کند و به‌واسطه‌ی حس فضایی آن مکان میسر می‌شود (سجادزاده، ۱۳۹۲، ص ۷۱). بر اساس مطالعات انجام‌شده؛ سه مؤلفهٔ مکان شامل؛ فرم، فعالیت‌ها و تصویر ذهنی (معنا) و مؤلفه‌های دخیل در ایجاد حس مکان نیز به همین ترتیب شامل کالبد، فعالیت و معنی هستند. حس مکان علاوه بر حس راحتی از محیط، از مفاهیم فرهنگی، روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه در یک مکان مشخص حمایت کرده و سبب دستیابی به هویت برای افراد می‌شود. باتوجه‌به سطوح مختلف حس مکان، نتیجه گرفته می‌شود؛ هرچه حس تعلق مکانی افزایش یابد، حس تعلق و انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی نیز افزایش خواهد یافت؛ بنابراین برای ساماندهی و مدیریت رفتاری و سازمانی امور در انجام مراسم سوگواری عاشورا در دزفول باید حس تعلق و انسجام اجتماعی مردم را افزایش دهیم که برای این منظور با استفاده از طراحی محیطی، باید حس مکان در مردم را که دارای سطوح مختلفی ازجمله تعلق به مکان، دلبستگی به مکان و تعهد به مکان است را افزایش دهیم.

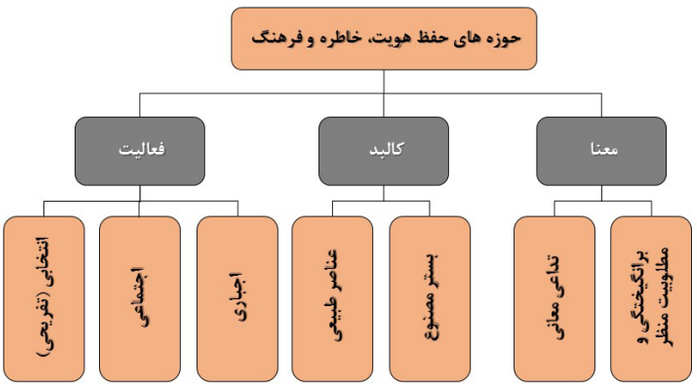
۳-۳. تعریف خاطره و خاطرهٔ جمعی

واژه «خاطره» در لغت‌نامه دهخدا به‌صورت زیر تعریف‌شده است: «اموری که بر شخص گذشته باشد و آثاری از آن در ذهن شخص مانده باشد، گذشته آدمی. وقایع گذشته که شخص آن را دیده یا شنیده است. دیده‌های گذشته یا شنیده‌های گذشته» (دهخدا، ۱۳۷۳). خاطره در لغت‌نامه لانگمن «توانایی فرد در به‌خاطرآوردن اشیاء، مکان‌ها، تجربه‌ها و...» و در لغت‌نامه وبستر «توانایی و یا روند یادآوری یا بازتولید آنچه آموخته‌شده و یا به‌خاطر سپرده‌شده خصوصاً از طریق سازوکارهای تداعی معانی» تعریف‌شده است؛ بنابراین در تعریفی دقیق‌تر از خاطره می‌توان گفت: خاطره به‌یادآوردن رویدادهای تجربه‌شده به‌وسیله فرد از طریق به یادآوری افراد، اشیا، مکان‌ها و تجربیات و با استفاده از سازوکارهای تداعی معانی است (آزاد و پرتوی، ۱۳۹۱، ص. ۵-۲). با تغییر روش مطالعه در علوم اجتماعی و انسانی و تمرکز بر تحلیل محتوا و زبان‌شناسی...

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

خاطـره از پدیـده‌ای منحصر به درون ذهن افـراد درگیر به پدیده‌ای در درون سـخنان مـردم دررابطه‌با گذشـته بدل گردیـد؛ بنابرایـن خاطـره ممکن اسـت فردی یـا جمعی باشـد، هر چه تعـداد افرادی کـه قادر به یـادآوری خاطره هسـتند، افزایش یابـد، خاطره از قلمرو فردی خارج‌شـده و به حوزه جمعی وارد می‌شـود (میرمقتـدایی، ۱۳۸۸، ص.۶). خاطـرۀ جمعی بازنمایی از گذشـته‌ای اسـت کـه اعضای یـک گـروه مانند یک نسـل یـا مـردم یک کشـور به اشـتراک می‌گذارند. یادآوری با مشـارکت در زندگی جمعی شـکل می‌گیرد و گروه‌هـای مختلف روایت‌هـای متفاوتی از گذشـته تولید می‌کننـد (Halbwachs, 1992: 182). خاطرۀ جمـعی خاطرۀ وقایـع و رویدادهـای تجربه‌شـده به‌وسیله فـرد در چارچـوبی اجتمـاعی و در تعاملی دوسـویه میان فـرد و گروه از طریـق به‌یـادآوردن افراد، اشیـاء، مکان‌ها و تجربیـات و با اسـتفاده از سـازوکارهای تـداعی معانی اسـت. به‌عبارت‌دیگر «خاطـرۀ جمعی به معنـای خاطرات مشـترک میان گروه‌ها و جوامع اسـت»، خاطـرات جمعی در پیونـد با اشیـاء و مکان‌هـای به‌جامانده از گذشـته، از طریق ایجاد حس روشـنی از گذشـته مشـترک، از عوامل مؤثـر بر ایجـاد حس تعلق به مـکان می‌باشـند. همچنین ایـن خاطـرات با ایجـاد پیونـد میـان اعضـای جامعه، موجـب ایجاد انسـجام اجتمـاعی و تقویـت روحیه جمعی و مشـارکت‌پذیری افـراد جامعه می‌شـوند (حسینی کومله و سـتوده علمبـاز، ۱۳۹۲، ص. ۸۳ –۸۰)؛ بنابراین جای‌جای شـهر مملو از فضاهایی اسـت که صور خیالی شهروندان در آن نقـش می‌بندد. آن گونـه که خود شـهر حافظۀ جمعی مردمش اسـت (Rossi, 1982: p 130). یکی از تأثیرگذارترین پژوهش‌ها در راسـتای تعیین مؤلفه‌های ارتباط شـهروندان و محیط شـهری، کتاب «روان‌شـناسی مکان کانتر» است. کانتـر با ارائه مـدل مکان، سـه مؤلفه مشـخصات کالبد، فعالیـت و معنـا (مفهوم) را ابعـاد اصـلی هرگونه پژوهش در زمینـه ارتقـای کیفیت رابطـه مردم و محیط شـهری بـا رویکرد هویـت و خاطره جمـعی در طرح‌های توسـعه معـرفی می‌کند. وضعیـت کالبدی به‌عنوان ظـرف زندگی هـرروزه بـا فعالیـت به‌عنـوان هـر آنچه در ایـن ظرف کالبـدی تجربه می‌شـود و معنـا به‌عنوان علت واقع‌شـدن ایـن فعالیت‌هـا معـرفی می‌شـود کـه تغییر هـر یک از این‌هـا بر دیگـر ابعاد مؤثر اسـت و برنامه‌هـا و طرح‌های توسـعه بایسـتی هر سـه جنبه را لحاظ نماینـد در اینجا با اسـتفاده از پژوهش‌های مونتگمری (Montgmery, 1998 & 2003)، سـایم (Sime, 1995)، استرنبرگ (Sternberg, 2000)، بالسـاس (Balsas, 2009)، گهـل (Gehl, 1987)، اودانـل (Odonnell, 2008)، (سـلطانی و نامداریان، ۱۳۹۰)، (خستو و سـعیدی رضوانی، ۱۳۸۹) و (لطـفی، ۱۳۹۰) که به تبیین معیارهـای هـر سـه یا بـرخی از ایـن حوزه‌هـای اصلی پرداخته‌انـد بـه تبیین معیارهـا و غیرمعیارها پرداخت‌شـده اسـت (شـکل ۸) (سـلطانی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۹۲). گهـل (Gehl, 1987)، فعالیت‌هـای شـهری را بـه سـه دسـتۀ عمده فعالیت‌هـای انتخابی (تفریـحی)، اجتماعی و اجباری دسـته‌بندی می‌کنـد. فعالیت‌های اجبـاری از قبیل کارکردهای شـغلی، مراجعـات اداری، عبورومـرور هدفمند و دیگـر عملکردهـایی کـه جنبـۀ اجتماعی یـا تفریحی ندارنـد. فعالیت اجتماعی مانند ملاقات دوسـتان، شـرکت در فسـتیوال‌ها، جشـن‌ها، نمایش‌هـا و یـا مناسـبت‌های مهـم محلی یـا مـلی، پیاده‌روی‌ها و یا تجمعـات گروهی، اجتماعـات خانوادگی، شـرکت در مراسـم مذهـبی و انواع دیگر تعـاملات اجتماعی و فعالیت‌هـای تفریحی (انتخابی) ماننـد ورزش یا بـازی، خلوت‌کردن یا قدم‌زدن، نشسـتن و اسـتراحت، فعالیت‌های فرهنگی و دیگـر تفریحات عمومی، محـلی و یـا موقعیـتی و فصـلی. مؤلفـۀ معنا نیـز به دو دسـتۀ تداعی معانی و برانگیختگی دسـته‌بندی می‌شـود. برانگیختـگی عمدتـاً متمرکـز بر اثـر مؤلفـۀ کالبدی بر احسـاس کاربران نسـبت به فضا و محیط اسـت؛ و شامل نشـانه‌های شـهری بناهای شـاخص، طراحی و سـبک و عوامل ازاین‌قبیل اسـت و تـداعی معانی وابسـته به حس تاریخ و پیشـرفت ارتبـاط خاطره‌ای و عناصر هویت‌سـاز و یا تصاویـر، فعالیت‌هـا و عواملی که موجـب هویت‌بخشی به محیط می‌شـود (سـلطانی و نامداریـان، ۱۳۹۰).

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

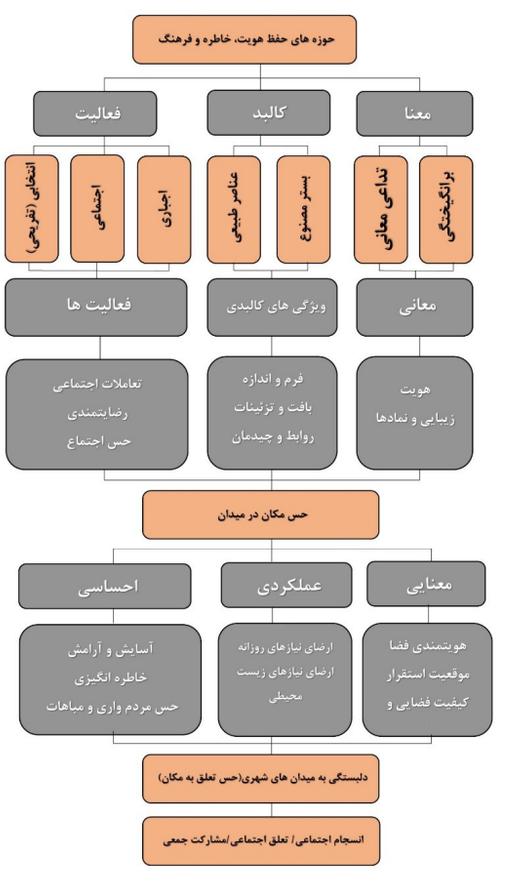

شکل ۸. مدل استخراجی مطالعه حوزه‌های شکل‌گیری و حفظ هویت، خاطره و فرهنگ. (سلطانی و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۹۲).

Figure 8. Extractive model for studying the areas of identity formation and maintenance, memory, and culture. (Soltani et al., 2011, p. 92).

۳-٤. خاطرهٔ جمعی و میدان

میدان عرصه نمایشی است برای زندگی یک شهر، از حرکت، کوشش و تلاش برای زندگی و سرزندگی شهروندانش خبر می‌دهد. میدان با طرح و ترکیبش به شهر هویت می‌بخشد و از هویت ساکنان آن خبر می‌دهد. قدرت، خلاقیت، هنر و کمال دوستی مردم در آن است. از عشق به زندگی و عشق به آرمان‌های جمعی حکایت می‌کند. نقش نظم و پاکیزگی و آرامش ذهن مردمانش در آن است (ابراهیمی، ۱۳۸۸، ص. ۱۱۲-۱۰۸). میدان یکی از مهم‌ترین عوامل شهرها شمرده می‌شود که بازتاب تحولات و جریان‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. باگذشت زمان و تغییر زمانه، شکل و کارکرد این میدان‌ها تغییر کرده و برخی از آن‌ها به منزله نقاط عطف قابل‌شناسایی هستند (قبادیان و رضایی، ۱۳۹۲، ص. ۱۷۹-۱۷۸). شهر به‌عنوان سامانه‌ای متشکل از کالبد، انسان‌ها و تجارب آن‌ها، بستر شکل‌گیری خاطرات جمعی است. میدان به‌عنوان یکی از فضاهای شهری عرصه نمایشی برای زندگی یک شهر و مکان اصلی شکل‌گیری واقعه و خاطرات جمعی است که با ابعاد مختلف معنایی، کالبدی و کارکردی می‌تواند نقش مهمی را در ارتقای کیفی فضاهای شهری امروز ایفا کند و با ایجاد حس مکان و دل‌بستگی و تعلق مکانی سبب ایجاد انسجام اجتماعی و تقویت روحیه جمعی و مشارکت‌پذیری افراد جامعه می‌گردد که باگذشت زمان خود عامل فزایندهٔ خاطرهٔ جمعی و فرهنگِ شهر خواهد شد. (شکل ۹).

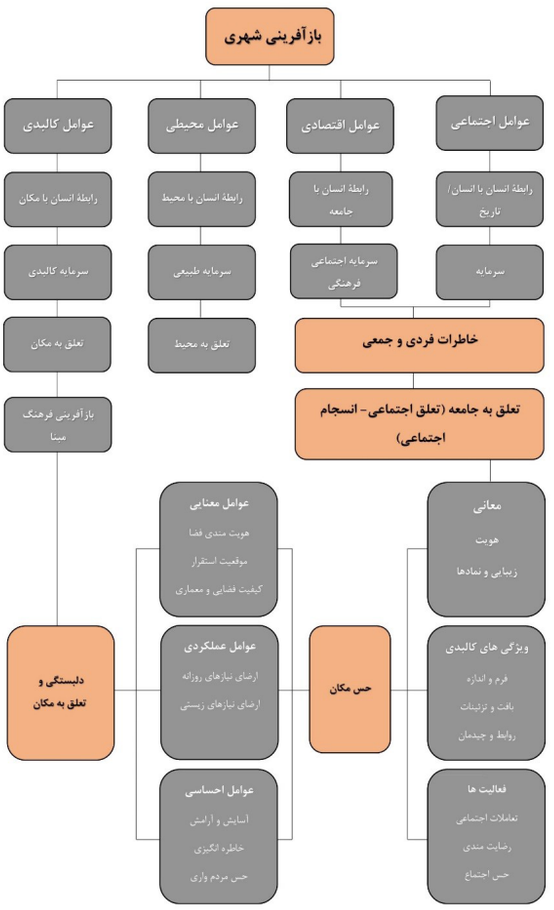
شکل ۹. حوزه‌های حفظ هویت، خاطره و فرهنگ در میدان

Figure 9. Areas of preserving identity, memory, and culture in the field

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

۳-۵. بازآفرینی شهری با رویکرد خاطرهٔ جمعی

واژه بازآفرینی شهری دربردارنده معنای ویژه‌ای در ادبیات توسعه شهری است که از اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل ۸۰ میلادی به ادبیات مرمت شهری وارد شده است. واژهٔ Regeneration در لغت از ریشهٔ فعل Regenerate و در مطالعات شهری به معنای بازتولید طبیعی بخشی از یک تمامیت زنده که در معرض نابودی قرار گرفته است، می‌باشد (Colantonio & Dixon, 2011). اصطلاح «بازآفرینی شهری» یک اصطلاح عام است که مفاهیم دیگری نظیر بهسازی، نوسازی، بازسازی، توانمندسازی و روان بخشی شهری را دربر می‌گیرد. بازآفرینی شهری به مفهوم احیا، تجدید حیات و نوزایی شهری و به عبارتی، دوباره زنده شدن شهر است (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۶). در بازتعریف بازآفرینی شهری فرهنگ–مبنا، مفهوم مکان، نقشی کلیدی دارد. آنچه «بازآفرینی شهری فرهنگ–مبنا» در جستجوی آن است؛ با ساحت‌های کالبدی، کارکردی و تصویری مکان، انطباق‌پذیر است و از همین رو می‌توان یکی از اصلی‌ترین اهداف «بازآفرینی شهری فرهنگ–مبنا» را دستیابی به مصادیق مکانی در بازه‌های فضایی پرتعداد دانست (لطفی، ۱۳۹۰، ص. ۵۱–۴۹). یک پروژه بازآفرینی شهری دارای ابعاد گوناگون اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی است که مجموع این عوامل به‌عنوان سرمایه‌های شهری (سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، سرمایه طبیعی و سرمایه کالبدی) هستند. در بازآفرینی شهری فرهنگ مبنا، مفهوم مکان نقشی کلیدی دارد؛ بنابراین بازآفرینی میدان فرهنگی آیینی رودبند با رویکرد خاطره جمعی، بازآفرینی فرهنگ مبنا بوده که با سه مؤلفه کالبدی، کارکردی و معنایی مکان انطباق‌پذیر است که مجموع این عوامل باعث ایجاد حس مکان و تعلق مکانی و درنهایت انسجام اجتماعی و ارتقای مشارکت جمعی خواهند شد (شکل ۱۰).

شکل ۱۰. شکل پیشنهادی بازآفرینی شهری با رویکرد خاطره جمعی

Figure 10. Proposed form of urban regeneration with a collective memory approach

٤. پیشینهٔ تحقیق

مطالعات پیشین در حوزه هویت، خاطرهٔ جمعی، حس مکان و حس تعلق، بر پیوند میان ادراک فضایی و تجربه زیسته در شکل‌گیری هویت فردی و جمعی تمرکز داشته‌اند. آثار نظری همچون؛ (آلتمن، ۱۳۸۲) و (راپاپورت، ۱۳۹۱) چارچوب‌های مفهومی در زمینه خلوت، قلمرو، معنا و ادراک فضا ارائه کرده‌اند. در زمینهٔ خاطرهٔ جمعی، موریس هالبواکس (Halbwachs)، آن را خاطرهٔ همیشگی و یادآوری گزینشی اعضای گروه در پیوند با ساختارهای فضایی و اتصال‌دهنده فرد به سنت‌ها، باورها، عادات یا مکان‌های خاص می‌داند (Halbwachs, 1980)، بعد از او صاحب‌نظران دیگری چون

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

آیرمن (Eyerman)، میزتال (Misztal)، ویلسون (Wilson)، الیک (Olick) و کیسی (Casey) نیز به مطالعهٔ خاطرهٔ جمعی و پیامدهای اجتماعی آن پرداخته‌اند(Misztal, 2003) (Eyerman, 2002) (Olick, 2006) (Wilson, 2005) (Misztal, 2009. همچنین آلدو روسی شهر را تجلی‌گاه خاطرهٔ جمعی می‌داند، و از پیوند خاطره با مکان‌ها و اشیاء می‌گوید. او روح شهر را به مثابهٔ هویت و خاطرهٔ آن در توصیف تاریخ شهر به کار می‌گیرد (Rossi, 1982). آن مفهوم بسیار به مفهوم «روح مکان» نوربرگ شولتز نزدیک است (Norberg-Schulz, 1980). در ایران پژوهش‌های راجع به خاطرهٔ جمعی در بازآفرینی شهری نوپاست. ازآن‌جمله در پژوهش‌های میدانی و تحلیلی مانند (پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۰)، (پیربابایی و سجادزاده، ۱۳۹۰)، (سجادزاده، ۱۳۹۲) و (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۱) به شناسایی عوامل مؤثر بر دلبستگی مکانی و هویت شهری پرداخته و با رویکردهای پدیدارشناسانه یا روان‌شناسی محیطی، ارتباط میان ساختار کالبدی، مفاهیم ذهنی و ساختارهای اجتماعی را تبیین کرده‌اند. در این میان، (حبیبی و رعناسادات، ۱۳۸۷) و (میرمقتدایی، ۱۳۸۸) نقش خاطره، رویدادهای اجتماعی و ساختارهای فضایی را در معنابخشی به مکان و انتقال هویت بررسی کرده‌اند. همچنین (فلاحت، ۱۳۸۵، ۱۳۹۱)، (کلالی و مدیری، ۱۳۹۱) و (نگین‌تاجی، ۱۳۹۰) بر مؤلفه‌های کالبدی، نشانه‌شناسانه و معنایی حس مکان تأکید داشته و مدل‌هایی برای تحلیل این مؤلفه‌ها ارائه نموده‌اند. محمودی و همکاران نیز ضرورت بازخوانی ارزش‌های اصیل معماری و شهرسازی سنتی را در مواجهه با تحولات معاصر مطرح کرده‌اند. اگرچه این پژوهش‌ها ابعاد متنوع هویت، خاطرهٔ جمعی و حس مکان را واکاوی کرده و چارچوب‌های نظری و مدل‌های تحلیلی ارزشمندی ارائه داده است، اما تاکنون هیچ مطالعه‌ای این مفاهیم را به‌صورت یکپارچه و در قالب بازآفرینی راهبردی یک میدان آیینی تاریخی بررسی نکرده است. این خلأ پژوهشی، ضرورت انجام مطالعه‌ای را برجسته می‌کند که با تلفیق رویکردهای هویت‌محور و حافظه محور، بازآفرینی یک میدان آیینی را در پیوند با ارزش‌های کالبدی، اجتماعی و معنایی آن دنبال کند.

همین‌طور پژوهش‌های متعددی به بررسی نقش آیین‌ها و رویدادهای جمعی در شکل‌دهی منظر و کالبد شهر پرداخته‌اند. (محدثی، ۱۳۸۹) جایگاه زمان و مناسبت‌های عمومی را به‌عنوان ظرفیت‌های فرهنگی در تقویت فضای عمومی تحلیل کرده است. (مخلص و همکاران، ۱۳۹۲) محوطه مزار پیرمراد بانه را به‌عنوان منظر فرهنگی-آیینی پیوندخورده با طبیعت معرفی کرده و بر تداوم فرهنگ بومی در ساماندهی منظر تأکید داشته‌اند. (امین زاده گوهرریزی، ۱۳۸۶) بافت تاریخی سمنان را از منظر تأثیر آیین‌های سوگواری بر سازمان فضایی شهر بررسی کرده و نشان داده است که مراسم آیینی موجب نظم کالبدی خاص و تغییر موقت کارکرد شهر به صحنه‌ای نمایشی می‌شود. (حبیبی و همکاران، ۱۳۸۸) نیز با تحلیل ساختار شهرهای سنتی ایران، تطابق استخوان‌بندی و سازمان فضایی این شهرها با آداب جمعی، به‌ویژه مراسم سوگواری امام حسین (ع)، را اثبات کرده‌اند و معیارهایی همچون تعامل، انطباق و تداوم را برای تحلیل این تأثیرات پیشنهاد داده‌اند. این تحقیقات عمدتاً به کلیت منظر آیینی یا یک محوطه خاص پرداخته‌اند، اما هیچ‌یک به تدوین راهبردهای بازآفرینی میدان آیینی با تأکید بر هویت و خاطرهٔ جمعی نپرداخته‌اند. همین‌طور پژوهش‌هایی در زمینهٔ بازآفرینی شهری انجام شده که ازآن‌جمله، (محمدی آیدغمیش، ۱۳۹۳) با مرور تحولات مداخله در بافت‌های فرسوده و تجارب جهانی، بر ضرورت رویکرد فرایندمحور و سیستماتیک در بازآفرینی تأکید کرده است. (نوریان و همکاران، ۱۳۹۱) در بازآفرینی میدان امام علی (ع) اصفهان، نقش قوانین و مقررات در تقویت مشارکت عمومی را بررسی کرده‌اند. (زنگی‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۰) نیز مشارکت شهروندان را عاملی کلیدی برای پایداری طرح‌های احیای شهری دانسته و لزوم بازنگری در شیوه اجرای این طرح‌ها

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

را مطـرح کرده‌انـد. باوجود بـررسی بازآفرینـی بافت‌ها و میادیـن شـهری، عنصر منظـر آیینی و خاطـرهٔ جمعی در این مطالعات غایب اسـت.

در مقـالات دیگـری چـون، (ابراهیـمی، ۱۳۸۸) با بـررسی رونـد شـکل‌گیری و عملکـرد میدان ایـرانی، به ازهم‌گسیختـگی فضایی و ضعف هویـت در طراحی معاصر میدان‌ها اشـاره کرده اسـت (آقابزرگ و متدیـن، ۱۳۹۳). ویژگی‌هـای متـداول میدان‌هـای تاریـخی ایـران را در چهار نمونـه موردمطالعه شناسـایی و طبقه‌بنـدی کرده‌اند (نـقی‌زاده، ۱۳۸۵). بـه مقایسـه میدان‌هـای تاریـخی و معاصـر پرداختـه و سیر تحـول مفهوم، عملکـرد و عناصر تشـکیل‌دهنده آن‌هـا را تحلیـل کـرده اسـت (قبادیـان و رضـایی، ۱۳۹۲). نیـز بـا رویکـرد تاریخی-تفسیـری، میدان‌هـای مرکـزی تهـران از عصـر صفویه تـا دوران مدرن را بررسی و ویژگی‌های مشـترک آن‌ها را اسـتخراج کرده‌انـد. ایـن مطالعـات عمدتـاً بـر تحلیـل فیزیکی و تاریـخی میدان‌ها تمرکز داشـته‌اند و ترکیـب آن با تحلیل فرهنگی-آیینـی و راهبـردی صورت نگرفته اسـت.

(MasoudiNejad, 2013) در مقالـهٔ خـود بـه بررسی و تحلیـل مسیرهای عـزاداری دزفول در ایام عاشـورا و با مرکزیت رودبنـد پرداختـه؛ ولی راهبردهـای بازآفرینی بر اسـاس هویت و خاطرهٔ جمعی میدان رودبند تدوین نشـده است.

مـروری بـر پیشینه‌هـا نشـان داد کـه هـر یک از محورهای هویـت و خاطرهٔ جمعی، منظر آیینـی، بازآفرینی شـهری و مطالعات میدان‌های شـهری به‌صـورت جداگانه بررسی شـده‌اند، امـا پژوهشی که این محورهـا را یکپارچه و در قالب تدویـن راهبردهای بازآفرینی یـک میدان آیینی تاریـخی (پیـر رودبند دزفول) بـا رویکرد هویـت و خاطرهٔ جمـعی و بهره‌گیـری از ترکیب روش‌های کـمی و کیفی انجام دهـد، یافت نشـد. به‌عبارت‌دیگر، مطالعـات پیشین در حـوزه بازآفرینی شـهری یا بر فضاهـای عمومی روزمره متمرکـز بوده‌انـد یـا هویـت و خاطـره را در بافت‌هـای تاریـخی به‌صورت کلی بـررسی کرده‌انـد. بااین‌حال، هیچ مطالعـه‌ای به‌صـورت سیسـتماتیک، بازآفرینـی فضاهای مراسـمی آیینی را با اسـتناد مسـتقیم بـه چارچوب هویت و خاطـرهٔ جمـعی به‌عنوان محـور طـراحی موردتوجه قرار نداده اسـت. به‌ویژه در شـهرهایی مانند دزفول که مراسـم مذهـبی بخـشی جدایی‌ناپذیر از زندگی شـهری هسـتند، نیـاز بـه یک رویکـرد طـراحی محـور که بـر لایه‌های معنایی و ریتم مراسـمات تکیـه کند، اجتناب‌ناپذیر اسـت. ایـن پژوهش باهدف پر کـردن ایـن خلاء، راهبردهایی بر پایـه داده‌هـای تجـربی از ادراک کاربران و اعتبارسـنجی بـا خبرگان بـرای بازآفرینی میـدان پیر رودبنـد در دزفول تدویـن کـرده اسـت. یافته‌هـای آن نه‌تنهـا می‌تواند به بهبـود ایـن فضـای خاص کمـک کنـد، بلکـه می‌تواند به‌عنـوان یک الگـوی قابل‌تعمیـم برای سـایر فضاهای مراسـمی در سایر شـهرهای ایران مورداسـتفاده قرار گیرد.

۵. روش پژوهش/ مواد و روش‌ها

ایـن پژوهش از نظـر هـدف، کاربـردی و از لحاظ ماهیـت و روش، توصیفی-تحلیـلی بـا رویکـرد راهبردی اسـت. رویکـرد کلی تحقیق، مبتـنی بر تحلیـل کیفی و ترکیـبی از داده‌هـای میـدانی و تحلیل ثانویـه یافته‌های پیشین اسـت. بـرای تدویـن راهبردهـای بازآفرینـی، از الگـوی تحلیـل SWOT (نقـاط قـوت، ضعـف، فرصت، تهدید) اسـتفاده شـده که یکی از ابزارهـای رایج در تدوین راهبردهـای برنامه‌ریـزی شـهری و بازآفرینـی بافت‌های تاریـخی به شـمار می‌رود. تجزیه‌وتحلیـل SWOT نیازمند شناسـایی عواملی اسـت که راهبرد باید بهترین سـازگاری را بـا آن‌ها داشـته باشـد. منطق رویکرد مذکور این اسـت کـه راهبـرد اثربخش بایـد قوت‌ها و فرصت‌های سیسـتم را بـه حداکثـر، ضعف‌هـا و تهدیدها را به حداقل برسـاند. این منطـق اگر درسـت به کار گرفته شـود نتایـج بسیار خـوبی بـرای انتخـاب و طراحی یـک راهبـرد اثربخش خواهـد داشـت (حکمـت نیـا و موسـوی، ۱۳۸۵، ص. ۲۹۳). به‌منظـور اسـتخراج عوامـل درونی و بیـرونی مؤثر بـر وضعیت میـدان پیر رودبنـد، از روش مشـاهده میدانی

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

نظام‌منـد بهره گرفته شـد. مشـاهدات در ایـام برگزاری مراسـم آیینی محرم انجام شـده و شـامل بررسی کالبدی میـدان، مسیـر حرکـت هیئت‌هـا، وضعیـت دسـترسی، کیفیـت فضای مکـث، مبلمان شـهری، روشـنایی، نحوه تعامل سـاکنین، میـزان مشـارکت، نشـانه‌های هویتی و سـطح خوانایی فضـا بوده اسـت. همچنین، بـرای ارتقای دقـت تحلیل، نتایـج و تحلیل‌های آمـاری پژوهش پیشین نگارندگان کـه در قالب یک مقاله علمی-پژوهشی منتشـر شـده بـود و بـه سـنجش کیفیـت مؤلفه‌هـای هویت و خاطرهٔ جمـعی میدان از طریق پرسـش‌نامه و تحلیل SPSS پرداخته بـود، به‌عنوان داده‌هـای ثانویـه در تحلیل حاضر مورداسـتفاده قـرار گرفت (سـخاوت و وثیـق، ۱۴۰۳). در پژوهش ذکر شـده نظرات کاربران فضا و خبرگان شـهری در خصـوص عوامـل محیطی مؤثـر بـر خاطره‌انگیزی در قالـب پرسـش‌نامه جمـع‌آوری و بـا اسـتفاده از نرم‌افزار spss تحلیـل گردیده اسـت. نتایج تحقیق بیانگر آن اسـت که حـوزهٔ معنـا به‌عنـوان مهم‌ترین حـوزهٔ هویت‌بخش و خاطره‌سـاز ازنظر کاربـران فضا شناسایی‌شـده و حوزه‌های فعالیـت و کالبـد در درجـهٔ بعـدی اهمیـت قرارگرفته‌اند. همین‌طـور در جهـت تبییـن راهکارهای کالبـدی ارتقای هویـت و خاطـرهٔ جمـعی محدودهٔ پیـر رودبنـد و کیفیت فضاهـا از طریـق اقدامـات آینده، چهـار دسـته راهکار طـراحی شـهری و معماری، بهبـود تسـهیلات و مبلمان شـهری، برنامه‌ریـزی کاربـری زمین و اقدامـات ترافیکی تعریف شـدند کـه پیشـنهادهای خبرگان و کاربـران فضا به ترتیـب اهمیت، راهکارهـای ترافیکی بیشـترین میزان اهمیت و سـپس بـه ترتیب راهکارهای معمـاری و طراحی شـهری، بهبود تسـهیلات و مبلمان شـهری، برنامه‌ریزی کاربری زمیـن قرارگرفته‌انـد (جدول ۱).

جدول ۱. اهمیت نسبی راهکارهای بهبود محدودهٔ پیر رودبند ازنظر کاربران، (سخاوت و وثیق، ۱۴۰۳)

Table 1. Relative importance of solutions for improving the Pir Roudband area from the perspective of users, (Sakhawt & Wasigh, 1403)

نوع راهکار	میانگین	پیشنهاد	میانگین
راهکارهای معماری و طراحی شهری Architectural and urban design strategies	4.34	ساخت المان‌ها و نشانه‌های شهری Construction of urban elements and signs	4.03
		بهبود منظر و هماهنگی با چشم‌انداز طبیعی Improving the landscape and harmonizing with the natural landscape	4.59
		افزایش ایمنی و امنیت در محور Increasing safety and security on the axis	4.53
		ایجاد محل‌هایی برای تفریح خانواده‌ها (نشیمن) (Creating places for family recreation (seating	4.21
بهبود تسهیلات و مبلمان شهری Improving urban facilities and furniture	4.325	بهبود امکانات بهداشتی و رفاهی Improving health and welfare facilities	4.67
		افزایش امکانات و خدمات شهری Increasing urban facilities and services	3.96
		بهبود مبلمان شهری Improving urban furniture	4.09
		نورپردازی صحیح Proper lighting	4.58

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

نوع راهکار	میانگین	پیشنهاد	میانگین
برنامه‌ریزی کاربری زمین Land use planning	4.305	ساماندهی کاربری‌های مزاحم و مولد ازدحام Managing annoying and congestion-generating uses	4.21
		ساماندهی فضای سبز Managing green space	4.40
ترافیکی Traffic	4.485	کاهش مزاحمت خودرو برای عابران و تأکید بر پیاده‌مداری Reducing vehicle disturbance for pedestrians and emphasizing pedestrianization	4.24
		تعریف مسیر پیاده راه Defining the pedestrian route	4.73

در ادامه، عوامل مؤثر در سه بعد کالبدی، عملکردی و معنایی در قالب جدول SWOT دسته‌بندی شده و با بهره‌گیری از منطق تطبیقی و تحلیل کیفی، راهبردهای چهارگانه (SO, ST, WO, WT) برای بازآفرینی فرهنگی–فضایی میدان پیشنهاد گردید.

٦. یافته‌ها و بحث

برای بررسی اثرات بازآفرینی شهری در فن swot ابتدا عوامل محیط درونی به نقاط قوت و نقاط ضعف و عوامل محیط بیرونی را به فرصت‌ها و تهدیدها طبقه‌بندی می‌کنیم .swot حرف اول چهار کلمهٔ انگلیسی با معادل فارسی قوت، ضعف، فرصت و تهدید است (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۶۱-۶۰).

بازآفرینی شهری فرهنگ مبنا، دارای ابعاد مختلف؛ کالبدی، کارکردی و معنایی است (لطفی، ۱۳۹۰، ص. ۵۱) ابعاد مختلف بازآفرینی فرهنگ مبنا بر اساس حوزه‌های حفظ هویت و خاطرهٔ جمعی تقسیم‌بندی شد. این حوزه‌ها بر اساس مبانی نظری تحقیق شامل سه حوزهٔ کلی، فعالیت (فعالیت انتخابی، فعالیت اجتماعی، فعالیت اجباری)، کالبد (بستر طبیعی، بستر مصنوع) و معنا (تداعی معانی، برانگیختگی) هستند که در (جدول ۲) و (جدول ۳) به بررسی نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی)، فرصت‌ها و تهدیدها (عوامل بیرونی) محدودهٔ پژوهش پرداخته‌شده است:

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

جدول ۲. عوامل داخلی مؤثر بر بازآفرینی میدان آیینی رودبند دزفول با رویکرد خاطرهٔ جمعی بر پایهٔ مدل swot

Table 2. Internal factors affecting the re-creation of the ritual field of Dezful's Roudband with a collective memory approach based on the SWOT model.

	ابعاد	ابعاد/ جنبه‌ها	نقاط قوت	نقاط ضعف
بازآفرینی شهری Urban regeneration	عوامل کارکردی Functional factors	فعالیت انتخابی Elective activity	مکان مناسبی برای خلوت کردن- نظرگاه مناسبی جهت تماشای چشم‌انداز رودخانه- بازدید و زیارت رودبند و قبور A good place to relax - a good viewpoint to watch the river landscape - visit and visit the riverbank and graves	ایمنی و امنیت اجتماعی پایین خصوصاً در شب. .Low social safety and security, especially at night
		فعالیت اجتماعی Social activity	انسجام و همبستگی اجتماعی در عزاداری محرم- بالا بودن درصد جمعیت در صبح عاشورا و مراسم‌های جمعی چون زیارت قبور Social cohesion and solidarity in Muharram mourning - high percentage of population on the morning of Ashura and mass ceremonies such as visiting graves	بی‌نظمی و نابسامانی در اجرای مراسم عزاداری محرم Disorganization and chaos in the implementation of Muharram mourning ceremonies
		فعالیت اجباری Forced activity	فعالیت کاری موزهٔ دفاع مقدس و کتابخانهٔ رودبند Work activities of the Sacred Defense Museum and the Rudband Library	مزاحمت جریان عبوری خودروها برای عابران پیاده Disturbance of vehicle traffic for pedestrians
	عوامل کالبدی Functional factors	بستر طبیعی Natural substrate	تماشای چشم‌انداز و دسترسی به رودخانه- وجود درخت کُنار مقدّس Viewing the landscape and access to the river - presence of the sacred Kunar tree	نابسامانی در فضای سبز Disorder in green space
		بستر مصنوع Artificial substrate	بالا بودن درصد کاربری‌های فرهنگی و مذهبی در محدوده- دسترسی نسبتاً خوب محلی و شهری-وجود مسیر اجتماعی قوی High percentage of cultural and religious uses in the area - relatively good local and urban access - existence of a strong social path	کمبودخدمات شهری، امکانات بهداشتی رفاهی و مبلمان شهری-فقدان نورپردازی مناسب- فرسودگی قبرستان Lack of urban services, welfare facilities and urban furniture - lack of proper lighting - dilapidated cemetery
	عوامل معنایی Semantic factors	تداعی معانی Meaning association	پویایی اجتماعی در ایامی از سال در محدوده، خاطرات جمعی مذهبی و اجتماعی مردم دزفول- هویت مذهبی مردم دزفول Social dynamics during certain times of the year in the area, collective religious and social memories of the people of Dezful - religious identity of the people of Dezful	ایمنی و امنیت پایین Low safety and security
		برانگیختگی Arousal	وجود عناصری چون چشم‌انداز به رود، بقعه، موزهٔ دفاع مقدس، حسینیهٔ ثارالله، المان شهدای گمنام، کتابخانه رودبند The presence of elements such as the view of the river, the tomb, the Sacred Defense Museum, the Husseiniya of Sarallah, the Unknown .Martyrs' Association, and the Rudband Library	عدم اتصال قوی بین کاربری‌های محدوده Lack of strong connectivity between area uses

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

جدول ۳. عوامل بیرونی مؤثر بر بازآفرینی میدان آیینی رودبند دزفول با رویکرد خاطرهٔ جمعی بر پایهٔ مدل swot

Table 3. External factors affecting the re-creation of the ritual field of Dezful's Roudband with a collective memory approach based on the SWOT model.

ابعاد	ابعاد/ جنبه‌ها Dimensions/Aspects	فرصت‌ها Opportunities	تهدیدها Threats
بازآفرینی شهری Urban regeneration	عوامل کارکردی Functional factors	فعالیت انتخابی Elective activity	ایجاد فرصت نظارت همگانی بر فضاهای باز میدان Creating opportunities for public monitoring of open spaces in the square	ناهماهنگی بین کاربری‌های تفریحی با کاربری‌های موجود و بروز رفتارهای ضداجتماعی Inconsistency between recreational uses and existing uses and the occurrence of antisocial behaviors
		فعالیت اجتماعی Social activity	پتانسیل تبدیل به مکانی جهت برگزاری سایر مراسم‌های مذهبی، فرهنگی-افزایش سرزندگی شهری Potential to become a place to hold other religious and cultural ceremonies - increasing urban vitality	
		فعالیت اجباری Forced activity	پتانسیل ایجاد فضای شهری فرهنگ محور The potential for creating a culture-centered urban space	عدم توجه به مشارکت ساکنین و مشکلات ناشی از اجرای طرح Lack of attention to resident participation and problems arising from the implementation of the plan
	عوامل کالبدی Functional factors	بستر طبیعی Natural substrate	امکان بهبود کیفیت منظر به رود، وجود خاک مناسب درختکاری- تأمین آسایش اقلیمی در فضاهای باز میدان با پوشش گیاهی مناسب Possibility of improving the quality of the river landscape, the presence of suitable soil for tree planting - ensuring climatic comfort in open spaces of the field with appropriate vegetation cover	نوع ادغام منظر طبیعی با محیط مصنوع تغییر و تخریب شکل زمین، گیاهان و محیط و منظر–فقدان آسایش اقلیمی در ایام گرم Type of integration of natural landscape with the built environment. Change and destruction of the shape of the land, plants, and the environment and landscape - lack of climatic comfort on hot days.
		بستر مصنوع Artificial substrate	وجود فرصت‌های نوسازی و بازسازی و امکان احیاء آسیب‌های بستر تاریخی مجموعه Possibility of improving the quality of the river landscape, the presence of suitable soil for tree planting - ensuring climatic comfort in the open spaces of the square with appropriate vegetation cover The existence of opportunities for renovation and reconstruction and the possibility of restoring damage to the historical bed of the complex	اجرای طرح‌ها و مداخلات مرمتی شتاب‌زده از طریق تشریح بستر تاریخی مجموعه Implementing accelerated restoration plans and interventions by explaining the historical context of the collection
	عوامل معنایی Semantic factors	تداعی معانی Meaning association	پویایی اجتماعی در ایامی از سال در محدوده، ارتقای کیفی محدودهٔ رودبند به‌عنوان یک یادمان شهری در حفظ خاطرات شهر– ارتقای کیفی مراسم آیینی بر اساس خاطرات مردم Social dynamics at certain times of the year in the area, qualitative improvement of the Rudband area as an urban monument in preserving the city's memories - qualitative improvement of ritual ceremonies based on people's memories	آسیب به میراث خاطرهٔ شهر– از بین رفتن صمیمیت و شفافیت فضای شهری- معنادار نبودن و خوانایی پایین فضای شهری جدید برای مردم Damage to the city's memory heritage - Loss of intimacy and transparency of urban space - Lack of meaning and low readability of the new urban space for people
		برانگیختگی Arousal	فضای شهری با پتانسیل معنایی بالا – زنده و برجسته کردن هویت اصلی مردم Urban space with high semantic potential - alive and highlighting the people's core identity	کم‌رنگ شدن ارزش‌های هویت‌بخش محدوده در اثر توسعه و عدم استقبال مردم از تغییرات جدید The weakening of the area's identity values due to development and people's lack of acceptance of new changes.

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

باتوجه‌بـــه یافته‌هـــا از وضعیت محـــدودهٔ موردمطالعه، راهکارهـــایی در ابعـــاد کارکـــردی، کالبـــدی و معنـــایی در جهت بازآفرینی میدان بر اســـاس مـــدل تحلیلی SWOT در چهار دســـته شـــامل راهبرد تهاجمی (SO)، محافظه‌کارانه/ بازنگری (WO)، اقتضایی/ تنـــوع (ST)، تدافعی (WT) پیوند داده می‌شـــوند و گزینه‌های اســـتراتژی از بین آن‌ها انتخاب می‌شـــوند (جدول ۴).

جدول ٤. ماتریس SWOT و نحوهٔ تعیین استراتژی، (حبیبی و سیدبرنجی، ۱۳۹۵، ص. ۹)

Table 4. SWOT matrix and how to determine strategy, (Habibi and Baranji, 2013, p. 9)

ماتریس SWOT	نقاط قوت (S) Strengths	نقاط ضعف (W) Weaknesses
فرصت‌ها (O) Opportunities	استراتژی‌های تهاجمی (SO)	استراتژی‌های بازنگری (WO)
تهدیدها (T) Threats	استراتژی‌های تنوع (ST)	استراتژی‌های تدافعی (WT)

٦-١. راهبردهای تهاجمی SO

بـــا بهره‌منـــدی از فرصت‌هـــا و نقاط قـــوت می‌توان شـــرایط بهتری بـــرای بازآفریـــنی میدان فرهنـــگی آیینی رودبنـــد فراهم آورد.

۱. ایجـــاد محل‌هایی بـــرای تفریح خانواده‌ها متناســـب با فضای مذهـــبی فرهنگی مجموعه

۲. خلـــق فضای مناســـب شـــهری منطبق بـــر خاطرات مردم در ایام ســـوگواری محرم برای ســـاماندهی رفتاری مردم

۳. بهبود منظر و هماهنگی با چشم‌انداز طبیعی

۴. امکان ایجاد فضای ســـبز بـــا درنظرگرفتن کاربری‌های هماهنگ با محیط

۵. زنـــده و برجســـته‌کردن هویـــت اصـــلی مـــردم بـــا بهره‌گیـــری از خاطـــرات جمـــعی آن‌هـــا

۶. بهره‌بـــرداری از عناصـــر و بناهـــای قدیـــمی محدوده بـــرای نمایـــش بعد تاریـــخی و خاطـــرات جمعی

۷. شناسایی درست نشانه‌های محیط و طراحی مناسب

۸. حفاظـــت از ارزش‌های تاریخی و معمـــاری و فرهنگی موجـــود و ایجاد فضاهایی مناســـب جهت تبلـــور کالبدی ارزش‌ها

٦-٢. راهبردهای بازنگری WO

در ایـــن راهبـــرد ضمـــن تأکید بـــر رفـــع ضعف‌های موجـــود، راهکارهـــایی نیز ارائـــه می‌گردد. درواقـــع در این راهبـــرد ســـعی در بازنگـــری در فعالیت‌های قبـــلی داریم.

۱. بـــا درنظرگرفتن تدابیری همچون نورپردازی مناســـب و ایجـــاد کاربری‌هـــای روزانه و شـــبانه امنیـــت اجتماعی محـــدوده بالا می‌رود.

۲. تقویت روحیهٔ گردشـــگری و تاریـــخی محیط با مرمت و نوسازی بســـتر تاریخی محدوده طرح

۳. تعریـــف مسیـــر پیـــاده‌راه (کاهـــش مزاحمـــت جریان عبـــوری خودروهـــا برای عابـــران پیاده و تأکیـــد بر پیاده مداری)

۴. ساماندهی فضای سبز

۵. ایجاد خدمات شهری

۶. بهبود امکانات بهداشتی و رفاهی

۷. بهبود مبلمان شهری

۸. بـــه ســـامان درآوردن ناهماهنگی‌هـــا و بی‌نظمی‌های موجود

۹. ساماندهی کاربری‌های مزاحم و مولد ازدحام

۱۰. توجه به لایه‌های نمادین در بازسازی قبرستان

٦-٣. راهبردهای تنوع ST

راهبـــرد تنوع‌بخـــشی کـــه بـــر نقـــاط قـــوت درونی و تهدیدهـــای بیـــرونی متمرکـــز اســـت، راهکارهـــای زیر

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

به‌منظـور تأمیـن بـرخی از نیازمندی‌ها و رفـع تهدیدات ارائـه می‌گردد.

۱. توازن فعالیت‌ها

۲. هماهنگی در ادغام منظر طبیعی با مصنوع

۳. توجه به نشـانه‌های هویتی بسـتر تاریـخی محیط و طراحی متناسـب با آن‌ها

۴. پرهیـز از ارتفـاع زیـاد و عـدم احـداث حجم‌های غریبـه به‌گونه‌ای که تواضـع ناشی از احتـرام به میراث گذشـتگان در آن ملحوظ شـود.

۵. شفافیت فضاها

۶. توجـه بـه عناصر شـاخص موجود در محـدوده برای هویت‌بخشی بـه میدان.

٦-٤. راهبردهای تدافعی WT

راهبـرد تدافعی کـه بر نقـاط ضعف‌هـای درونی و تهدیدهـای بیـرونی متمرکز اسـت، راهکارهـای زیر ارائه می گردد.

۱. جلوگیـری از توسـعهٔ کاربری‌های غیرفعـال در جدارهٔ اصـلی میدان بـرای ایجاد امنیـت و نظـارت بر فضای شـهری در شبانه‌روز

۲. ایجـاد فضای مصنوع بـا درنظرداشـتن هماهنگی در خـط آسـمان و اسـتفاده از مصالح هماهنگ بـا بناهای تاریـخی موجود

۳. ایجـاد فضاهایی معنـادار در جهت افزایـش خوانایی فضای شـهری جدید

راهبردهای ذکر شده

مقایسه با مطالعات مشابه داخلی و بین‌المللی

یافته‌هـای ایـن پژوهـش در تأکید بر نقـش عناصر نمادیـن و خاطره‌انگیـز در بازآفرینـی فضاهـای آیینی، با نتایج پژوهـش (حسینی کومله و سـتوده علمبـاز، ۱۳۹۳) در مـورد بافت تاریـخی لاهیجان هم‌راستاسـت؛ آن‌ها نیز نشـان دادند که حفـظ لایه‌هـای معنایی تاریـخی، کلید احیای هویت مکانی اسـت. همچنین، ایـن رویکرد از جنبهٔ نظـری با مفهـوم «روح مکان» در پژوهـش (O'Donnell, 2008) همخـوانی دارد که بر لزوم حفظ پیوسـتگی حسی و فرهنگی در فضاهای شـهری تأکید می‌کنـد. با این تفاوت کـه درحالی‌کـه O'Donnell بر فضاهای عمومی گسـترده تمرکـز دارد، ایـن مطالعـه به طـور خـاص، بازآفرینی را در چارچـوب «فضای مراسـمی آیینـی» تعریـف می‌کند کـه ریتم و نیازهـای عملکـردی آن با فضاهـای روزمره متفاوت اسـت. ازسـوی‌دیگر، توصیه به ایجـاد مسیرهای پیـاده‌روی مجـزا بـرای جریـان مراسـمات، بـا اصولی کـه (Gehl, 1987) در زمینـه طراحی فضاهـای پیاده‌مدار مطـرح کـرده، هماهنـگی دارد. بااین‌حـال، درحالی‌کـه Gehl بـر فعالیت‌هـای روزانـه و تجاری تمرکـز دارد، این پژوهش نشـان می‌دهـد که طراحی شـهری می‌تواند برای رویدادهـای دوره‌ای و فرهنـگی (ماننـد مـاه محـرم) نیز انعطاف‌پذیـری داشـته باشـد. همچنین، راهبرد مشـارکت سـاکنان محـلی در فرایند بازآفرینـی، با نتایـج (نوریان و آریانـا، ۱۳۹۱) در مطالعه میدان عتیـق اصفهان هم‌خوانی دارد کـه نشـان داد مشـارکت عمومی، عامـلی کلیدی در موفقیـت طرح‌هـای بازآفرینـی فضاهای مذهبی اسـت. ایـن یافته همچنیـن از منظر نظری، با رویکرد «شـهریت فرهنگ‌محور» در بازآفرینی شـهری (Montgomery, 1998, 2003) سـازگار اسـت که بر نقـش جامعهٔ محـلی در تولید معنـا برای فضـا تأکید دارد.

۷. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضـر باهدف تدوین راهبردهـای بازآفرینی میـدان پیر رودبنـد دزفول بـا تأکید بـر مؤلفه‌های هویت و خاطـرهٔ جمـعی، تلاش کرد تا بر اسـاس نتایـج تحقیق پیشیـن کـه از طریق پرسـش‌نامه بـه بـررسی نظرات و راهکارهـای خبـرگان شـهری و کاربران محیـط پرداخته و بـا بهره‌گیـری از تحلیـل SWOT و بـر پایـه داده‌های میـدانی، زمینه‌هـای تقویت نقش آیینـی، فرهنگی، هویتی و خاطره‌ای این فضای شـهری را شناسـایی و سـاماندهی کنـد. یافته‌های تحقیق نشـان داد که اگرچـه میدان دارای

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

پیشینه تاریخی و جایگاه آیینی ویژه‌ای در خاطرهٔ جمعی شهر دزفول است، اما در وضعیت کنونی با چالش‌هایی نظیر گسست کارکردی، تداخل با شبکه حرکتی، ضعف در ساختار کالبدی و کاهش احساس تعلق مواجه است.

به همین منظور باتوجه‌به یافته‌ها از وضعیت محدودهٔ موردمطالعه، راهکارهایی در ابعاد کارکردی، کالبدی و معنایی در جهت احیاء و بازآفرینی میدان بر اساس مدل تحلیلی SWOT، در چهار دسته شامل راهبردهای تهاجمی، تنوع، بازنگری و تدافعی تدوین‌شده است؛ بنابراین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در چهار حالت کلی تهاجمی (SO)، محافظه‌کارانه/ بازنگری (WO)، اقتضایی/ تنوع (ST)، تدافعی (WT) پیوند داده می‌شوند و گزینه‌های استراتژی از بین آن‌ها انتخاب می‌شوند. به‌منظور ارتقای خاطرهٔ جمعی میدان فرهنگی-آیینی رودبند دزفول، باتوجه‌به یافته‌های تحقیق، در جدول ۵، خلاصه‌ای از پیشنهادهایی که شامل راهبرد و سیاست و برنامهٔ اجرایی مربوط برای رسیدن به هدف تحقیق که افزایش خاطره‌انگیزی مکان است ارائه می‌گردد (جدول ۵).

جدول ۵. ارائهٔ راهبرد، سیاست و برنامه برای بازآفرینی میدان آیینی رودبند با رویکرد خاطرهٔ جمعی

Table 5. Presenting a strategy, policy, and plan for recreating the ritual square of Roudband with a collective memory approach

ابعاد Dimensions		راهبردها Strategies	سیاست‌ها Policies	برنامه‌ها Programs
بازآفرینی فرهنگ مبنا	عوامل کارکردی Functional factors	تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها Diversifying activities	افزایش کاربری‌های انتخابی Increasing selective uses	توسعه فعالیت‌های متنوع انتخابی شامل: (خلوت کردن، قدم زدن، تماشای چشم‌انداز رودخانه و ...) Developing a variety of optional activities including: (relaxing, walking, watching the river view, etc)
		انتظام بخشی و توازن فعالیت‌ها Organizing and balancing activities	ایجاد محل‌هایی برای تفریح خانواده‌ها متناسب با فضای مذهبی فرهنگی مجموعه Creating places for family recreation in keeping with the religious and cultural atmosphere of the complex	ایجاد فضاهایی جهت ملاقات دوستان، پیاده‌روی‌های گروهی Creating spaces for meeting friends and group walks
		حس اجتماع و رضایتمندی Sense of community and satisfaction	خلق فضای مناسب شهری و معماری منطبق بر خواست و خاطرات و آرمان‌های مردم ازجمله ساماندهی حرکت دسته‌های عزاداری در ایام سوگواری	طراحی فضاهایی برای مشایعت‌کنندگان دسته‌های عزاداری Designing spaces for participants of mourning processions
		بالا بردن امنیت اجتماعی محدوده Increasing social security in the area	جلوگیری از توسعهٔ کاربری‌های غیرفعال در جدارهٔ اصلی میدان (نظارت بر فضای شهری) Preventing the development of passive uses in the main wall of the square (monitoring urban space)	درنظرگرفتن تدابیری همچون نورپردازی مناسب Taking measures such as appropriate lighting
		تقویت روحیهٔ گردشگری و تاریخی محیط Strengthening the tourism and historical spirit of the environment	با مرمت و نوسازی بستر تاریخی محدوده طرح، مجموعه‌ای جهت بازدید گردشگران داخلی و خارجی ایجاد نماییم. By restoring and renovating the historical context of the project area, we will create a complex for domestic and foreign tourists to visit.	طراحی مسیر گردشگری که مراسم مذهبی، خاطرهٔ جمعی و عناصر نمادین را به هم پیوند می‌زند. Designing a tourist route that interconnects religious rituals, collective memory, and symbolic elements.
		حل مشکلات ترافیکی (ساماندهی عبورومرور وسایل نقلیه و افراد پیاده) Solving traffic problems	حل مشکلات عبورومرور وسایل نقلیه از طریق تعریف مسیر پیاده راه Solving vehicle traffic problems by defining pedestrian routes	تفکیک کامل مسیرهای پیاده و وسایل نقلیه با طراحی مسیرهای اختصاصی مراسمی Pedestrianization of the square and ceremonial pathways to eliminate vehicular conflicts
			کیفیت مسیر عابر پیاده Pedestrian path quality	توجه به بستر تاریخی محیط، استفاده از مصالح کف‌پوش باکیفیت و قابلیت ماندگاری بالا Using high-quality and durable flooring materials
		مشارکت ساکنین در اجرای طرح Residents' participation in the implementation of the plan	فضاهای عمومی مذهبی به‌عنوان فضای مردمی بودنشان، اهمیت زیادی در برقراری ارتباط بین مردم و محیط کالبدی دارند Religious public spaces, as public spaces, are of great importance in establishing a connection between people and the physical environment.	طراحی مشارکتی فضاهای مذهبی باهدف افزایش تعلق و حضور مردمی Reinforcing religious public spaces as people-centered urban anchors for socio-spatial connection

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

ابعاد Dimensions	راهبردها Strategies	سیاست‌ها Policies	برنامه‌ها Programs
بازآفرینی فرهنگ مبنا عوامل کالبدی Physical factors	بهبود منظر و هماهنگی با چشم‌انداز طبیعی Improving the landscape and harmonizing with the natural landscape	هماهنگی در ادغام منظر طبیعی با مصنوع Harmony in integrating the natural landscape with the artifact	امکان ایجاد فضای سبز هماهنگ با محیط Possibility of creating a green space in harmony with the environment
	ساماندهی فضای سبز Organizing green space	تأمین آسایش اقلیمی در فضاهای باز عمومی میدان با استفاده از پوشش گیاهی مناسب Ensuring climatic comfort in public open spaces of the square by using appropriate vegetation cover	ایجاد سایه‌گاه‌های گیاهی و استفاده از درختان بومی برای کاهش دمای فضاهای باز میدان Ensuring climatic comfort in the square's public open spaces through appropriate vegetation cover and native shade trees.
	تقویت بستر تاریخی محیط Strengthening the historical context of the environment	با مرمت و نوسازی آن By restoring and renovating it	اختصاص ویژگی‌های نمادین به بستر طرح Assigning symbolic features to the design context
	Strengthening the historical context of the environment	توجه به نشانه‌های هویتی بستر تاریخی محیط و طراحی متناسب با آن‌ها	تأکید بر عناصر نمادین بستر تاریخی و طراحی هم‌خوان با لایه‌های هویتی موجود Identifying and integrating historic identity markers into context-sensitive design
		استفاده از مصالح هماهنگ با بناهای تاریخی	
	هماهنگی در نماهای شهری و خط آسمان Harmony in urban views and skylines	کنترل شکل‌گیری بناهای جدید در جهت هماهنگی خط آسمان و جداره Controlling the formation of new buildings to harmonize the skyline and facade	استفاده از الگوهای سنتی دیوارکاری و نما در طراحی بناهای جدید Using traditional walling and façade patterns in the design of new buildings
	ایجاد خدمات شهری Creating urban services	خدمات بهداشت محیط، دسترسی میدان به وسایل نقلیهٔ عمومی، بهبود منظر شبانه Environmental health services, access to public transportation, improving the night view	خدمات دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، زیباسازی منظر شبانه با نورپردازی هویتمند بناهای باارزش و نماد و نشانه‌ها و ....
	بهبود امکانات بهداشتی و رفاهی Improving health and welfare facilities	وجود تسهیلات در سطح محلی Availability of facilities at the local level	ایجاد محل‌هایی برای اهدای نذورات، وضوخانه، سرویس بهداشتی Places for making offerings, ablutions, toilets, etc.
	بهبود مبلمان شهری Improving urban furniture	بهبود مبلمان شهری متناسب با فضای فرهنگی و مذهبی Improving urban furniture in line with the cultural and religious environment	بهبود مبلمان شامل: (المان هنری، نیمکت، سایه‌بان، سطل زباله و ...) Includes: (Artistic elements, benches, umbrellas, trash cans, etc)
	نورپردازی صحیح Correct lighting	نورپردازی برای هویت‌بخشی به عناصر تاریخی مجموعه و نورپردازی متناسب با فعالیت‌ها Lighting to give identity to the historical elements of the complex and lighting appropriate to the activities	هویت‌بخشی از طریق طراحی چراغ‌ها و نورپردازی Through artwork and lighting design
	سامان ناهماهنگی و بی‌نظمی‌های موجود Organizing existing inconsistencies and irregularities	ساماندهی کاربری‌های مزاحم و مولد ازدحام، ساماندهی عبورومرور Organizing nuisance and congestion-generating uses, organizing traffic	ساماندهی عبورومرور وسایل نقلیه و راهکارهای ترافیکی Traffic management and vehicular circulation strategies
	توجه به لایه‌های نمادین در بازسازی قبرستان Paying attention to symbolic layers in cemetery reconstruction	زمینه گرایی با ابعاد تاریخی، فرهنگی، اجتماعی Contextualism with historical, cultural, and social dimensions	استفاده از طرح‌های هندسی آجر و کاشی سنگ‌قبرهای قدیمی Using geometric brick and tile designs from ancient tombstones
	هویتمندی فضا Space identity	زنده و برجسته کردن هویت اصلی مردم با بهره‌گیری از خاطرات جمعی آن‌ها Bringing people's true identity alive and prominent by drawing on their collective memories	به کارگیری هنر در فضای عمومی (زنده کردن خاطرات جمعی در قالب المان‌ها و نمادها و نشانه‌ها) Reviving collective memories in the form of elements, symbols, and signs
		شناسایی درست نشانه‌های محیط و استفاده از نشانه‌ها و نمادها	بازطراحی نمادها Redesigning symbols
		بهره‌برداری از عناصر و بناهای قدیمی محدوده برای نمایش بعد تاریخی و خاطرات جمعی Exploiting the area's ancient elements and buildings to showcase its historical dimension and collective memories.	تأکید بر گره‌های خاطره و ارزش‌های هویتی میدان Emphasis on the nodes of memory and the identity values of the field

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

ابعاد Dimensions		راهبردها Strategies	سیاست‌ها Policies	برنامه‌ها Programs
بازآفرینی فرهنگ مبنا	عوامل معنایی Semantic factors	موقعیت استقرار Location of establishment	حفاظت از ارزش‌های تاریخی فرهنگی موجود و ایجاد فضاهایی مناسب جهت تبلور کالبدی آنها Protecting existing historical and cultural values and creating appropriate spaces for their physical manifestation.	حفاظت از نمادها + طراحی مبتنی بر مراسم Protecting symbols + ceremony-based design
			طراحی میدان می‌تواند حلقهٔ اتصال مناسبی بین کاربری‌های محدوده ایجاد نماید. The field can create a suitable connection between the uses of the area.	ترکیب فضاهای باز و بسته Combination of open and closed spaces
		کیفیت فضایی و معماری Spatial and architectural quality	پرهیز از ارتفاع زیاد به‌گونه‌ای که تواضع ناشی از احترام به میراث گذشتگان ملحوظ گردد Avoiding excessive height so as to maintain the humility that comes from respecting the legacy of the past.	هماهنگی در خط آسمان بدنه‌های میدان Harmony in the skyline of the square bodies
			شفافیت فضاها Transparency of spaces	عدم احداث حجم‌های غریبه با سبک بناهای باارزش موجود Avoid constructing volumes that are out of keeping with the style of existing valuable buildings.
			ایجاد فضاهایی معنادار در جهت افزایش خوانایی فضای شهری جدید Creating meaningful spaces to increase the readability of the new urban space	کیفیت علائم و نشانه‌ها Quality of signs and symptoms

راهبردهای پیشنهادی از جمله: بازتعریف مرزهای کالبدی میدان متناسب با نیازهای آیینی، ساماندهی مسیر حرکت عزاداران، تقویت عناصر نشانه‌ای و خاطره‌ساز، ایجاد روشنایی هدفمند و ارتقای مشارکت اجتماعی در مدیریت فضا و... می‌توانند به احیای نقش اجتماعی- فرهنگی میدان و بازآفرینی هویت آن کمک کنند. این پژوهش نشان داد که پیوند میان «بازآفرینی فضایی» و «مؤلفه‌های هویت‌ساز»، به‌ویژه در میدان‌های آیینی، امری ضروری و مؤثر است. از این منظر، راهبردهای ارائه‌شده می‌توانند الگویی برای مداخلات مشابه در سایر فضاهای آیینی بافت‌های تاریخی ایران فراهم سازند. همچنین، بهره‌گیری هم‌زمان از تحلیل‌های میدانی، یافته‌های پیشین و الگوی راهبردی SWOT، روشی تلفیقی و کارآمد در برنامه‌ریزی بازآفرینی محسوب می‌شود. درمجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بازآفرینی فضاهای تاریخی- آئینی در ایران نمی‌تواند تنها بر اصول فنی یا زیبایی‌شناختی متمرکز باشد. بلکه باید خاطرهٔ جمعی را به‌عنوان چارچوبی راهبردی برای طراحی در نظر گرفت. این رویکرد نه‌تنها با ادبیات بین‌المللی همخوانی دارد، بلکه با شرایط فرهنگی-آیینی خاص ایران نیز سازگار است. ازاین‌رو، پژوهش حاضر می‌تواند الگویی قابل‌تعمیم برای شهرهایی با بافت‌های مشابه (مانند مشهد، یزد یا اصفهان) فراهم کند.

مشارکت نویسندگان: ایده‌پردازی: م.س؛ روش‌شناسی: ب. و؛ اعتبارسنجی: ب.و. تحلیل رسمی: م.س. تحقیق و بررسی: م.س. منابع: م.س. مدیریت و تنظیم داده‌ها: م.س؛ نگارش پیش‌نویس اولیه: م.س. بازبینی و ویرایش متن: م.س. تصویرسازی داده‌ها: م.س. نظارت: ب.و. مدیریت پروژه: ب.و؛ تأمین مالی: م. س. «تمام نویسندگان نسخهٔ منتشرشدهٔ مقاله را مطالعه کرده و با آن موافقت نموده‌اند.»

تأمین مالی: این پژوهش هیچ بودجه خارجی دریافت نکرده است.

تضاد منافع: نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع را اعلام نمی‌کنند.

دسترسی به داده‌ها و مواد: داده‌های خام پشتیبانی‌کننده نتایج این مقاله در صورت درخواست، توسط نویسندگان در دسترس قرار خواهد گرفت.

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

References منابع

Aghabozorg, N., & Motedayen, H.A. (2014). Physical Analysis of Historical Squares in Iran. Manzar, the Scientific Journal of landscape, 6(26), 18-23. [In Persian]. https://www.magiran.com/p1276589

Altman, i. (2003). *Environment and social behavior: privacy, personal space, territory, and crowding* (A. Namazian, trans). Shahid beheshti university press. (original work published 1975).

Aminzadeh Goharrizi, B. (2008). Recognition of collective rituals in the configuration of traditional cities the case study: semnan. Honar-ha-ye-ziba, - (32), 5-13. [In Persian]. Https://sid.ir/paper/5705/en Atashinbar, M. (2010). The Continuity Of Identity In Urban Landscape. Bagh-e Nazar, 6(12), 45-56. [In Persian]. https://sid.ir/paper/125581/en

Azad, Z., partovi, P . (2013). Comparative Analysis on Role of Tehran's Squares in Promoting the Collective Memory of Citizens, Case Studies: Baharestan Square and Tajrish Square. Motaleate Shahri,1(4) ,69-80. [In Persian].https://www.magiran.com/p1183410

Balsas,C.J.T. (2004). Measuring the livability Of an Urban Center: An Exploratory study Of key performance Indicators. Planning , Practice and research (JPPR), Vol.19, No.1, pp.101-110. [DOI: 10.1080/0269745042000246603]

Behzadfar, M. (2008). City Identity (A Look at the Identity of Tehran), Second edition, Tehran: Tehran Cultural Studies Center, Shahr Publishing Institute. [In Persian].

Colantonio, A. & Dixon,T. (2011). Urban Regeneration and Social Sustainability: Best Practice from European cities. John Wiley & Sons.

Darkatian, Gh . (2009), The Party Year in Dezful According to Documents, Historical Studies, No. 24, 107-79. [In Persian].

Dehkhoda, A.A. (1994). Dehkhoda Dictionary. Volume 13, Mozaf Nawakhaneh. Tehran: Tehran University Press. [In Persian].

Ebrahimi, M.H. (2009). Meydan: Indeterminate Urban Spaces In Iranian Cities. Hoviateshahr, 3(4), 107-120. [In Persian]. https://sid.ir/paper/154683/en

Eyerman, R. (2002). Cultural Trauma: Slavery and the Formation of African American Identity. Cambridge university press, Cambridge, UK

Falahat, M.S. (2006). The sense of space and its factors. Honar-ha-ye-ziba, - (26), 57-66. [In Persian]. Https://sid.ir/paper/5847/en

Falahat, M.S., & noohi,S. (2012). The nature of signs and their role in enhancement of sense of place in architectural spaces. Memari-va-shahrsazi (honar-ha-ye-ziba) , 17(1), 17-25. [In Persian]. Https://sid.ir/paper/154335/en

Gehl, J. (1987). Life between Buildings, van Nostrad Reinhold Press, pp.1-10.

Ghasemi Isfahani, M. (2015).Where do we come from? (Giving Identity to Residential Textures), Tehran: Rozena. [In Persian].

Ghobadian, V., & Rezaei, M. (2014). The First Modern Square In Tehran City (Historical And Spatial Evolution Of Old Tehran Squares Until Modern age). Human geography research quarterly, 45(4), 177-196. [In Persian]. https://sid.ir/paper/139034/en

Halbwachs, M. (1980 [1950]). The Collective Memory. translated by Francis JD JV, Vid YP. Harper & Row Colophon Books, New York, USA

Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory, Edited and Translated by Lewis Coser, Chicago & London: The University of Chicago Press.

Habib, F., karimi, N., & karimi, N. (2009). Analytical approach towards the interaction between collective rituals and frame structure of iranian cities. Memari-va-shahrsazi (honar-ha-ye-ziba) , - (39), 117-126 . [In Persian]. Https://sid.ir/paper/154326/en

Habibi, R.S. (2008). Images and the meaning of place. Honar-ha-ye-ziba, - (35), 39-50 . [In Persian]. Https://sid.ir/paper/5686/en

Habibi, S.M, & seyed berenji, S.K. (2017). Investigation of the relation between memorability and social collaboration in regeneration of urban identity, case study: shahrdari square in rasht. Armanshahr, - (17), 329-342. https://sid.ir/paper/202393/en

Hekmatnia, H; & Mousavi, M.N. (2006) Application of models in geography with emphasis on urban and regional planning, Yazd: Alam Novin Publications. [In Persian].

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

Moharrami, T. (2004) Our Iranian-Islamic Identity in the Identity of Iran, Tehran: Jihad Daneshgahi Institute of Humanities and Social Sciences. [In Persian].

Moein, M. (2002) Persian Dictionary, Dehkhoda Dictionary Institute, Tehran: University of Tehran. [In Persian].

Montazeri, M. (2008) My City Dezful, Tehran: Arjmand. [In Persian].

Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, Vitality and Urban Design, Journal Of Urban Design (JUD), Vol.3, No.1, pp.93-116. DOI:10.1080/13574809808724418

Montgomery, J. (2003).Cultural quarters as mechanisms for Urban regeneration . part1: conceptualizing Cultural quarters, planning, Practice & Research, Vol.18, No.4 , pp.293-306. [DOI:10.1080/1561426042000215614]

Mousavi, S. A. A, & Hajiband, M. (2014). Towards creating a sustainable urban space: The first plaza of Tehran, Imam Hossein Square [Book in Persian]. Elm-e No Publishing

Mokhles, F., Farzin, A.A., & Javadi, Sh. (2013). Pir-e morad shrine, the cultural-religious perspective of baneh city. Bagh-e nazar, 10(24), 81-92. . [In Persian]. Https://sid.ir/paper/409065/en

Naghizadeh, M. (2006). A reflection of the transformation of iranian urban squares. Honar-ha-ye-ziba, - (25), 15-24. . [In Persian]. Https://sid.ir/paper/5804/en

Negin Taji, S. (2011). The role of physical elements in defining the sense of place, Manzar, 3(13), 25. . [In Persian].

Sajjadzadeh, H. (2013). Role of place attachment in making identity for urban squares (a case study: avicenna square, hamedan). Bagh-e nazar, 10(25), 69-78. . [In Persian]. Https://sid.ir/paper/125618/en

Norberg-Schulz, C. (1980). Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture. New York: Rizzoli.

Nourian, F., & Ariana, A. (2012). Analyzing judicial support for public participation in urban regeneration case study of imam ali square (ateegh) in isfahan. Memari-va-shahrsazi (honar-ha-ye-ziba) , 17(2), 15-28. . [In Persian]. Https://sid.ir/paper/394236/en

Hosseini koumleh, M., & Sotoudeh Alambaz, F. (2014). The Role Of Collective Memory In Urban Regeneration: In Search Of Solutions To Historic Area Regeneration In Lahijan. Memari-Va-SHahrsazi (Honar-ha-ye-Ziba) , 18(4), 79-92. [in persian].https://sid.ir/paper/154392/en

Javan forouzande, A., & Mottalebi, Gh. (2011). The concept of place attachment and its elements. Hoviateshahr, 4(8), 27-37. [In Persian]. https://sid.ir/paper/154544/en

Kalali, P., & Modiri, A. (2012). Explanation of the role of meaning component in the process of creating the sense of place. Memari-va-shahrsazi (honar-ha-ye-ziba) , 17(2), 43-52 . [In Persian]. https://sid.ir/paper/356521/en

Khastou, M., & Saeidi Rezvani, N. (2010). The Effective Factors On Urban Spaces Vitality (Creating A Lively Urban Space With Emphasizing The Concept "Pedestrian Mall"). Hoviateshahr, 4(6), 63-74. [In Persian]. https://sid.ir/paper/154502/en

Lotfi, S. (2012). Culture-led Regeneration: A Reflection Upon Cultural Fundaments And The Act Of Regeneration, 3(45), 49-62. [In Persian]. https://jfaup.ut.ac.ir/article_24684.html

MasoudiNejad, R. 2013. The Discursive Manifestation of Past and Present through the Spatial Organization of the Ashura Procession. Space and Culture. 16(2):133-160. 10.1177/1206331213475747

Misztal, B.A. (2003). Durkheim on Collective Memory. Journal of Classical Sociology, 3(2), 123-143.

Mirzaei, Sh., teimouri, S., & Nejhad Sattari, S. (2011). Sense of place and identity creation (case study: bazaar kermanshah). National studies, 13(2 (50)) , 0-0. . [in persian]. Https://sid.ir/paper/379666/en

Mirmoghtadaee, M. (2009). The Criteria For Evaluation Of Formation, Remembering And Recording Of Collective Memory. Honar-ha-ye-ziba, - (37), 5-16. [In Persian] https://sid.ir/paper/5871/en

Mohaddesi, J. (2010). -. MANZAR, the Scientific Journal of landscape, 2(10), 18-21. . [In Persian]. https://www.manzar-sj.com/article_142.html

Mohammadi Aidghmish, F. (2014). The evolution of the concept of renovation in intervention approaches of urban fabrics. Manzar. 6(26).60-65. [In Persian]. https://www.manzar-sj.com/article_5708.html

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

Olick, J. K.)2006). Products, Processes, and Practices: A Non-Reificatory Approach to Collective Memory. Biblical Theology Bulletin: A Journal of Bible and Theology, 36 (1), 5-14.

O'Donnell ,M.O. (2008), Urban Cultural landscapes and The Spirit Of Place, Icomos, Quebec: 77-hFCw-13.doc.

Pourjafar, M., Pormand, H.A, Zabihi, H, Hashemi Demneh, L. S, & Taban, M. (2011). Phenomenology Of Identity And Place In Historical Context. Journal Of Studies On Iranian Islamic City, 1(3), 11-20. [In Persian]. https://sid.ir/paper/177334/en

Pirbabaei, M.T.,& Sajjadzadeh, H. (2011). Group belonging to place, realization of social residence, in traditional neighborhood. Bagh-e nazar, 8(16), 17-28. [In Persian]. Https://sid.ir/paper/125591/en

Rezaei Ghale, M & Ramezani,M. (2015). The Effect of Muharram Ritual on the Anatomy of Traditional Cities in the Modern Era (Case Study: Aran & Bidgol, Isfahan Province, Iran), Journal of Urban Landscape Research, 1(2), 63 . [In Persian]. magiran.com/p1356652

Relph, E.C. (1976). Title The Modern Urban Landscape: 1880 to the Present, The Modern Urban Landscape.Publisher JHU Press 47.

Rossi, Aldo, (1982), The Architecture of the city, Cambridge, the MIT, press, Massachusetts.

Salehi Amiri, S.R. (2008). Identity, Research Paper No. 19, Strategic Research Institute of the Expediency Discernment Council, Tehran: Cultural and Social Research Group. [In Persian].

Sekhavat, M.,& vasigh, B. (2024). Evaluating the effective criteria for reminiscence in the direction of recreating the cultural-ritual square of Pir Rudband of Dezful. JRIA. 12(3), 19-35. [In Persian]. 10.61186/jria.12.3.2

Sime,J.D. (1995).Creating Placesor Design Spaces. In: L.N.Groat (Ed.): Giving Places Meaning, London: Academic Press, pp.27-41..

Soltani, A., & Namdarian, A.A. (2011). Investigation Of The Role Of Urban Spaces In Achieving Sustainable Development: Describing Communication Paradigm. Bagh-e Nazar, 8(18), 3-11. [In Persian]. https://sid.ir/paper/125379/en

Soltani, A., Zargari Marandi, E., & Namdarian, A.A. (2013). Formation And Deep Impression In Urban Spaces (Case Study: Chamran Street In Shiraz). Housing And Rural Environment, 32(141), 87-98. [In Persian]. https://sid.ir/paper/186198/en

Sternberg, E. (2000).An Integrative Theory Of Urban Design, Journal Of American Planning Associztion (JAPA), Vol.66,No.3, pp.265-278. [DOI:10.1080/01944360008976106]

Zang Abadi, A., GHolami,Y., & Musavi, A. (2011). Investigating The Urban Regeneration Approach Using Swot Model Case Study: Central Context Of Meshad. Geography, 9(30), 57-76. [In Persian]. https://sid.ir/paper/150176/en

Wilson, R. (2005). Collective Memory, Group Minds and the Extended Mind Thesis. Cognitive Processing, No.6: 227-236.

آشنا، ح؛ روحانی، م. ۱۳۸۹. هویت فرهنگی ایرانیان از رویکردهای نظری تا مؤلفه‌های بنیادی، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۴: ۱۵۸-۱۵۹

آتشین بار، محمد . (۱۳۸۸). تداوم هویت در منظر شهری. باغ نظر، ۶(۱۲): ۴۵-۵۶. https://sid.ir/paper/۱۲۵۵۸۱/fa

آزاد، زهرا؛ و پرتوی، پروین . (۱۳۹۱). «بررسی تطبیقی جایگاه میادین تهران در حفظ و ارتقای خاطره جمعی شهروندان (نمونهٔ موردی: میدان تجریش و میدان بهارستان)»، مطالعات شهری، ۱(۴): ۸۰-۶۹. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_۳۶۶۶.html

آقابزرگ نرگس؛ و متدیّن، حشمت الله. (۱۳۹۳). تحلیل کالبدی میدان‌های تاریخی ایران. منظر، (۲۶)۶: ۱۸-۲۳. https://www.magiran.com/p۱۲۷۶۵۸۹

آلتمن، آیروین. (۱۳۸۲). محیط و رفتار اجتماعی خلوت، فضای شخصی، قلمرو، ازدحام، مترجم: علی نمازیان، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

ابراهیمی، محمد حسن. (۱۳۸۸). میدان، فضاهای تعریف نشده شهرهای ایرانی. هویت شهر، ۳(۴): ۱۰۷-۱۲۰. https://sid.ir/paper/۱۵۴۶۸۳/fa.

امین زاده گوهرریزی، بهرام. (۱۳۸۶). بازشناسی اثر آیین‌های جمعی بر پیکره‌بندی شهر سنتی (مطالعه موردی سمنان). هنرهای زیبا، - (۳۲): ۵-۱۳. https://sid.ir/paper/۵۷۰۵/fa

بهزادفر، مصطفی . (۱۳۸۷). هویت شهر (نگاهی به هویت شهر تهران)، چاپ دوم، تهران، مرکز مطالعات فرهنگی شهر تهران، مؤسسه نشر شهر.

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

پورجعفر، محمدرضا؛ پورمند، حسن علی؛ ذبیحی، حسین؛ هاشمی دمنه، لیلاسادات؛ و تابان، محسن. (۱۳۹۰). پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت‌های تاریخی. مطالعات شهر ایرانی‌اسلامی، ۱(۳): ۱۱-۲۰.. https://sid.ir/fa/۱۷۷۳۳۴/paper

پیربابایی، محمدتقی، و سجادزاده، حسن. (۱۳۹۰). تعلق جمعی به مکان، تحقق سکونت اجتماعی در محله سنتی. باغ نظر، ۸(۱۶): ۱۷-۲۸. https://sid.ir/paper/۱۲۵۵۹۱/fa

جوان فروزنده، علی؛ و مطلبی، قاسم. (۱۳۹۰). مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن. هویت شهر، ۵(۸): ۲۷-۳۷. https://sid.ir/paper/۱۵۴۵۴۴/fa

حبیبی، رعنا سادات. (۱۳۸۷). تصویرهای ذهنی و مفهوم مکان. هنرهای زیبا، - (۳۵): ۳۹-۵۰. https://sid.ir/paper/۵۶۸۶/fa

حبیبی، سید محسن؛ و سیدبرنجی، سیده کهربا. (۱۳۹۵). رابطه بین خاطره‌انگیزی و مشارکت اجتماعی در بازآفرینی هویت شهری، نمونه موردی: میدان شهرداری رشت. معماری و شهرسازی آرمان شهر، - (۱۷): ۳۲۹-۳۴۲. https://sid.ir/paper/۲۰۲۳۹۳/fa

حبیبی، فرح؛ کریمی، نوشین؛ و کریمی، نسیم. (۱۳۸۸). رویکردی تحلیلی به تعامل بین آیین‌های جمعی و ساختار کالبدی شهرهای سنتی ایرانی (نمونه موردی: شهر زنجان). معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا)، - (۳۹): ۱۱۷-۱۲۶. https://sid.ir/paper/۱۵۴۳۲۶/fa

حسینی کوملە، مصطفی؛ و ستوده علمباز، فاطمه. (۱۳۹۲). نقش خاطرهٔ جمعی در باززنده‌سازی بافت‌های شهری: ارائه راهکار در خصوص ناحیه تاریخی لاهیجان. معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا)، ۱۸(۴): ۷۹-۹۲. https://sid.ir/paper/۱۵۴۳۹۲/fa

حکمت نیا، حسن؛ موسوی، میرنجف. (۱۳۸۵) کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، یزد، انتشارات علم نوین

خستو، مریم؛ و سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سرزنده باتکیه‌بر مفهوم «مرکز خرید پیاده». هویت شهر، ۴(۶): ۶۳-۷۴. https://sid.ir/paper/۱۵۴۵۰۲/fa

درکتانیان، غلامرضا . (۱۳۸۸). سال حزبی در دزفول به روایت اسناد، مطالعات تاریخی، شمارهٔ ۲۴: ۱۰۷-۷۹. https://www.magiran.com/p۷۱۹۰۴۳

دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۳). لغت‌نامهٔ دهخدا. جلد سیزدهم، مضعف نواخانه. تهران: انتشارات دانشگاه تهران

راپاپورت، ایماس. (۱۳۹۱). معنی محیط ساخته شده رویکردی در ارتباط غیرکلامی، تهران، سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.

رضایی قلعه، مریم؛ و رمضانی، مریم. (۱۳۹۳). تأثیر آیین محرم بر کالبد شهرسنتی در دوره معاصر (موردمطالعه: شهر آران و بیدگل)، مجله پژوهش‌های منظر شهر، ۱(۲): ۶۳. https://www.magiran.com/p۱۳۵۶۶۵۲

زنگی آبادی، علی؛ غلامی، یونس؛ موسوی، سید علی. (۱۳۹۰). «بررسی رویکرد بازآفرینی شهری با استفاده از مدل SWOT نمونه موردی، بافت مرکزی شهر مشهد». جغرافیا، ۹(۳۰): ۵۷-۷۶. https://sid.ir/paper/۱۵۰۱۷۶/fa

سجادزاده، حسن. (۱۳۹۲). نقش دلبستگی به مکان در هویت‌بخشی به میدان‌های شهری (نمونه موردی: میدان آرامگاه شهر همدان). باغ نظر، ۱۰(۲۵): ۶۹-۷۸. https://sid.ir/paper/۱۲۵۶۱۸/fa

سخاوت، مریم؛ و وثیق، بهزاد. (۱۴۰۳). ارزیابی معیارهای مؤثر بر خاطره‌انگیزی در راستای بازآفرینی میدان فرهنگی- آئینی پیر رودبند دزفول پژوهش‌های معماری اسلامی، ۱۲ (۳): ۳۵-۱۹ . jria.12.3.2/10.61186

سلطانی، علی؛ و نامداریان، احمدعلی. (۱۳۹۰). «تحلیل نقش فضاهای شهری در دستیابی به توسعه پایدار شهرها، تبیین پارادایم ارتباط». باغ نظر، ۸(۱۸): ۳-۱۲. https://sid.ir/paper/۱۲۵۳۷۹/fa

سلطانی، علی؛ زرگری مرندی، ابراهیم؛ نامداریان، احمدعلی. (۱۳۹۲). «شکل‌گیری، تقویت و مانایی خاطره در فضاهای شهری نمونه موردی محور شهید چمران شیراز». مسکن و محیط روستا، ۳۲(۱۴۱): ۸۷-۹۸. https://sid.ir/paper/۱۸۶۱۹۸/fa

صالحی امیری، رضا. (۱۳۸۷). هویت، پژوهش‌نامه شماره ۱۹، پژوهشکدهٔ تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران: گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی.

فلاحت، محمدصادق. (۱۳۸۵). مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن. هنرهای زیبا، - (۲۶)، ۵۷-۶۶. https://sid.ir/paper/۵۸۴۷/fa

فلاحت، محمد صادق؛ و نوحی، سمیرا. (۱۳۹۱). ماهیت نشانه‌ها و نقش آن در ارتقای حس مکان فضای معماری. معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا)، ۱۷(۱): ۱۷-۲۵. https://sid.ir/paper/۱۵۴۳۳۵/fa

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

قبادیان، وحید؛ و رضایی، م. (۱۳۹۲). نخستین میدان مدرن شهر تهران بررسی دگردیسی تاریخی فضایی میدان‌های کهن تهران تا دوره مدرن. پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)، ۴۵(۴): ۱۷۷-۱۹۶. https://sid.ir/paper/۱۳۹۰۳۴/fa

قاسمی اصفهانی، مروارید. (۱۳۹۴). اهل کجا هستیم؟ (هویت‌بخشی به بافت‌های مسکونی)، تهران: روزنه

کلالی، پ، و مدیری، آ. (۱۳۹۱). تبیین نقش مؤلفه معنا در فرایند شکل‌گیری حس مکان. معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا)، ۱۷(۲): ۴۳-۵۱. https://sid.ir/paper/۳۵۶۵۲۱/fa

لطفی، سهند. (۱۳۹۰). بازآفرینی شهری فرهنگ مبنا: تأملی بر بن‌مایه‌های فرهنگی و کنش بازآفرینی. نشریه هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۳(۴۵): ۴۹-۶۲ ۲۰,۱۰۰۱,۱,۲۲۲۸۶۰۲۰,۱۳۹۰,۳,۴۵,۵,۷

لینچ، کوین (۱۳۷۶). تئوری شکل خوب شهر، مترجم: حسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

محرمی، ت. (۱۳۸۳) هویت ایرانی- اسلامی ما در هویت ایران، تهران: پژوهشکدهٔ علوم‌انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی

محمدی آیدغمیش، ف . (۱۳۹۳). واکاوی مفهوم نوسازی در سیر تحول رویکردهای مداخله در بافت‌های شهری. منظر، ۶(۲۶): ۶۰-۶۵.

مخلص، فرنوش؛ فرزین، احمدعلی؛ و جوادی، شهره. (۱۳۹۲). مزار پیرمراد، منظر فرهنگی - آیینی شهرستان بانه. باغ نظر، ۱۰(۲۴): ۲۷-۳۸. https://sid.ir/paper/۴۰۹۰۶۵/fa

محدثی، جواد . (۱۳۸۹). شکل‌گیری منظر شهری آیینی در مناسبت‌های اجتماعی. منظر، (۱۰) ۲: ۱۸-۲۱.

https://sid.ir/paper/۵۰۶۴۱۵/fa

معین، محمد). ۱۳۸۱). فرهنگ فارسی. تهران: مؤسسه لغت‌نامه دهخدا، دانشگاه تهران.

منتظری، محمد. (۱۳۸۷) شهر من دزفول، تهران: ارجمند

میرزایی، شکوفه؛ تیموری، سیاوش؛ و نژادستاری، سعیده. (۱۳۹۱). معنا در مکان و آفرینش هویت؛ (نمونه موردی: بازار کرمانشاه). مطالعات ملی، ۱۳(۲ (۵۰)): ۱۲۱-۱۴۱. https://sid.ir/paper/۳۷۹۶۶۶/fa

میرمقتدایی، مهتا. (۱۳۸۸). معیارهای سنجش امکان شکل‌گیری، ثبت و انتقال خاطرات جمعی در شهر. هنرهای زیبا، - (۳۷): ۵-۱۶. https://sid.ir/paper/۵۸۷۱/fa

موسوی، سید علی اکبر؛ و حاجی بند، مونا. (۱۳۹۳). به‌سوی خلق یک فضای شهری پایدار: نخستین پلازای شهر تهران میدان امام حسین (ع)، تهران: انتشارات علم نو

نگین تاجی، صمد. (۱۳۹۰). بررسی نقش عوامل کالبدی در تشکیل مفهوم مکان، مجله منظر، ۳(۱۳): ۲۵. magiran.com/p۹۱۸۷۶۰

نقی زاده، محمد. (۱۳۸۵). تأملی در روند دگرگونی میدان در شهرهای ایرانی. هنرهای زیبا، - (۲۵): ۱۵-۲۴. https://sid.ir/paper/۵۸۰۴/fa

نوریان، فرشاد؛ و آریانا، اندیشه. (۱۳۹۱). تحلیل چگونگی حمایت از قانون از مشارکت عمومی در بازآفرینی شهری، مطالعه موردی: میدان امام علی (عتیق) اصفهان. معماری و شهرسازی (هنرهای زیبا)، ۱۷(۲): ۱۵-۲۷. https://sid.ir/paper/۳۹۴۲۳۶/fa

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است

[DOI: 10.66224/ciauj.11.1.657]